

ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ XENISEUM

Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε.
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Συντελεστές Έκδοσης

Αντώνης Χουρδάκης
Γιάννης Ιερωνυμάκης
Μανώλης Κουναλάκης
Μαρίνα Σούκα
Σοφία Τρούλη
Πέλλα Καλογιαννάκη

Εικαστική Φωτογράφιση

Κωστής Χρηστίδης

Εικαστική Διάρθρωση Οδηγού

Γιώργος Πανταζής

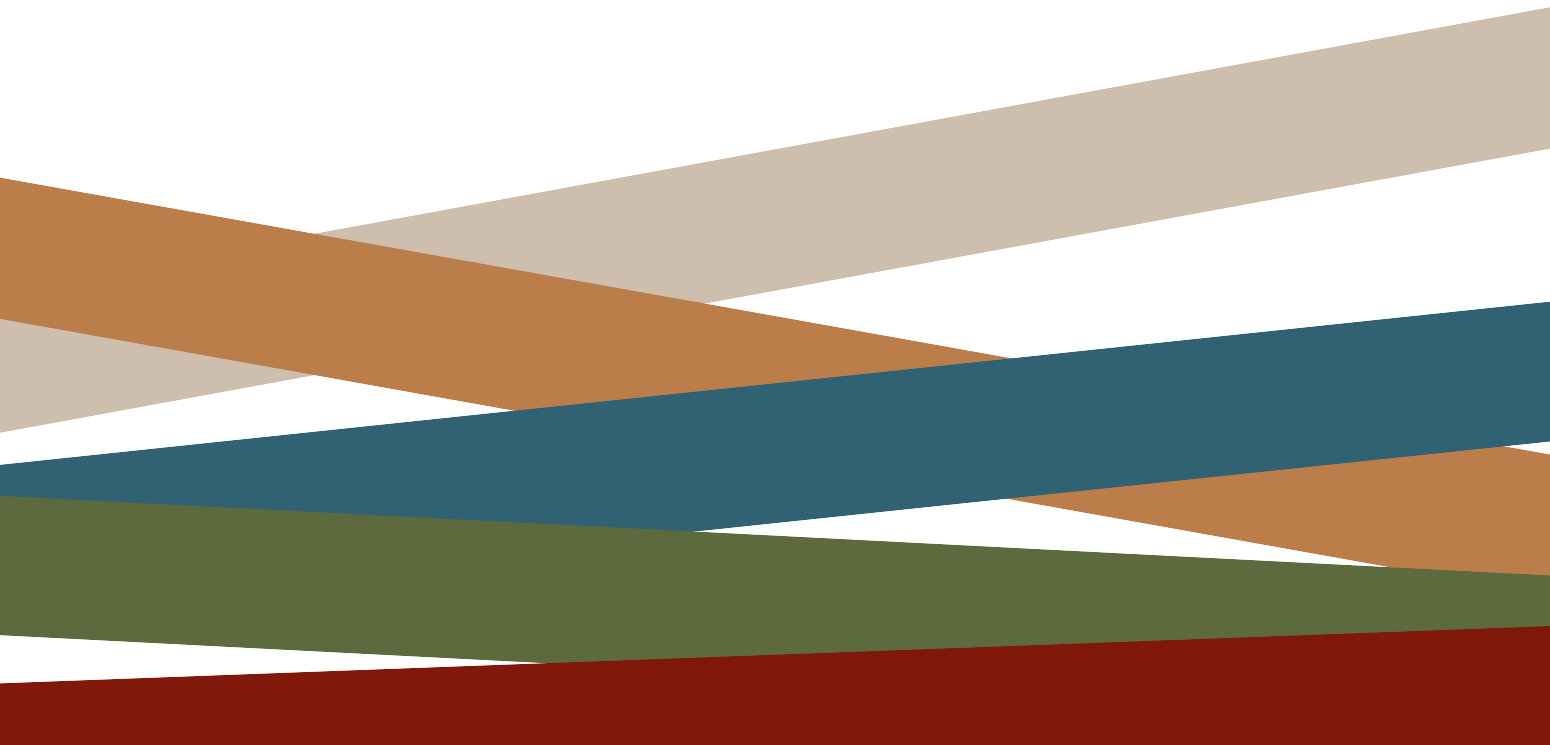
Σχεδιασμός και Εκδοτική Φροντίδα

Αλέκος Πεδιαδίτης

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

XENISEUM

Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε.
Πανεπιστήμιο Κρήτης

(ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ)

Πρόλογος

Σελίδα

1

ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

1. Συρματόφρακτα – Έγκλειστα γυναικεία σώματα	4
2. Σώματα που αναπνέουν με τα πόδια - Έλλειψη πραγματικού ελεύθερου χρόνου	5
3. «Ποτέ ξανά» κουδούνι στο σχολείο του 21ου αιώνα	6
4. Σχισμένες ομπρέλες: Παραβίαση δικαιωμάτων των παιδιών - Αναλώσιμα σώματα - Αναμασημένα μυαλά	7
5. "Μουχλιασμένα" βιβλία – Συντηρητικά μυαλά - Ψευδαίσθηση ελευθερίας	8
6. Η "σταύρωση" του/ της δασκάλου/ ας: Από τον έλεγχο των κοινωνικών φρονημάτων στο μακρινό όνειρο του διορισμού	9
7. Αποστειρωμένη εργαστηριακή μάθηση	10
8. Τραπεζική θεώρηση της μάθησης. Μαθητές/ τριες τραπεζίτες – εκπαιδευτικοί καταθέτες/ τριες	11
9. Μοντελοποίηση και εμπορευματοποίηση του σώματος (σώματα απορριπτέα)	12
10. Μετέωρα, αναρριχώμενα σώματα - Σχολείο "ανεμόσκαλα" – Βήματα στο κενό	13
11. Φαλκιδευμένα μυαλά - Σχολικά βιβλία και ηλεκτρονικά μέσα που μας παγιδεύουν - Μέθοδος του ελβετικού τυριού	14
12. Κλειστά σύνορα στην εκπαίδευση - Ο φόβος απέναντι στο ξένο (συνοριακή εκπαίδευση)	15
13. Τυφλωμένα σώματα - Αχιλλείος πτέρνα (η τρωθείσα εκπαίδευση)	16

14. Ο εγκέφαλος ως δοχείο πληροφοριών χωρίς την ενεργητική συμμετοχή του/ της μαθητή/ τριας	17
15. Το επαναστατικό σχολείο και η Κριτική Παιδαγωγική επιχειρούν να ανθίσουν σε βραχώδες έδαφος	18
16. Το νεκρό σώμα της εκπαίδευσης - Ανάγκη για πραγματική μεταρρύθμιση	19
17. Νηπιαγωγείο ως "δοκιμαστήριο παπουτσιών": Μικρά πόδια σε μεγάλα παπούτσια	20
18. Τυποποιημένη και μηχανική μάθηση	21
19. Η κυψελωτή δομή της εκπαίδευσης	22
20. Διοικητική γραφειοκρατία/ ιεραρχημένα σώματα – “Κρεμάω” την καρδιά μου και “φοράω” το σύστημα	23
21. Πίεση και πειθαναγκασμός στη λήψη των σχολικών αποφάσεων	24
22. Άσκεπτος νους - Εγκυκλοπαιδισμός - Παραφορτωμένα σώματα μαθητών/ τριών	25
23. Σώματα και βλέμματα φυλακισμένα - Το σχολείο υποτάσσει την ελευθερία των αισθήσεων και του νου	26
24. Το περιτύλιγμα της μάθησης - Σώματα σαν άδεια δοχεία	27
25. Εκπαίδευση κανονικοποιημένη, τυποποιημένη και ομογενοποιημένη	28
26. Πολιτισμικός εξοπλισμός - Cultural apparatus	29
27. Σώματα επί του πιεστηρίου - Τα αναλυτικά προγράμματα ως κοινωνική κατασκευή	30
28. Το σχολείο που "τρώει" τα παιδιά του	31
29. Το σχολείο "αλιεύει" αυτιά – Σώματα πιασμένα στα δίκτυα	32
30. Τιμωρημένα σώματα - «Δάσκαλε, το κρέας δικό σου, τα κόκκαλα δικά μου!»	33
31. Έμφυλη εκπαίδευση – στερεοτυπικά σώματα	34
32. Within the box – Σώματα σε τεμνόμενα πλαίσια – Ισοτροπικά σώματα	35

33. "Δάσκαλος -μηχανή" – Εντολοδόχος και εντολοδότης	36
34. Εξεγερμένα θρανία - Ανυπάκουα σώματα - Μαθητές/ τριες που αντιστέκονται	37
35. Οι γυναίκες στην ιστορία - Κρυμμένα/ Εξοβελισμένα γυναικεία σώματα	38
36. Ο/ η δάσκαλος/ α ως ξυλουργός - "Πλανιαρισμένα" κορμιά	39
37. Μετανάστες - Κατατρεγμένα, υποβαθμισμένα και ξεριζωμένα σώματα	40
38. Η ανταμοιβή των μαθητών/τριων για συγκεκριμένες επιδόσεις τους στην έτοιμη γνώση	41
39. Η μεταρρύθμιση που δεν γίνεται ποτέ - Η εκπαίδευση είναι ένας άταφος νεκρός	42
40. Αγκιστρωμένα σώματα	43
41. Αναγεννώμενα σώματα μέσα από τις στάχτες του σχολείου	44
42. Εγκαθιδρυμένη μάθηση – Αγκυροβολημένη διδασκαλία	45

ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΕΙΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟΥ (ΜΟΥ.ΠΕ.)

43. Παραγωγή και διοχέτευση υπηκόων και αμέτοχων παρόντων	47
44. Οι αγέλες του Σίσυφου – Συσσώρευση "τρύπιων" γνώσεων	48
45. Τεστ δεξιοτήτων : Τα ελληνόπουλα στο σχολείο μαθαίνουν να.....# not	49
46. Πεπαλαιωμένη, τυποποιημένη μάθηση ετερόφωτων ανθρώπων	50
47. Εμπόδια στην ελεύθερη και δημοκρατική εκπαίδευση	51
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	52

(ΠΡΟΛΟΓΟΣ)

Το Μουσείο της Εκπαίδευσης (ΜτΕ) του Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Κρήτης, που τελεί υπό την αιγίδα της Περιφέρειας Κρήτης, ιδρύθηκε στο Κέντρο Μελέτης και Έρευνας της Ιστορίας της Εκπαίδευσης και του Διδακταλικού Επαγγέλματος το 2013 (ΦΕΚ Β΄ 2225/10.09.2013), με σκοπό την αναζήτηση, προβολή και μελέτη του εκπαιδευτικού παρελθόντος και της ιστορίας του επαγγέλματος του/ της εκπαιδευτικού κατά τη νεότερη περίοδο της ελληνικής ιστορίας. Ασχολείται ακόμη με τη διαφύλαξη, καταγραφή και επιστημονική ανάλυση αρχειακών τεκμηρίων, με βάση σύγχρονες και ριζοσπαστικές προσεγγίσεις, οι οποίες καταφέρνουν να τα συνδέουν οργανικά με τη σημερινή ελληνική και διεθνή εκπαιδευτική και σχολική πραγματικότητα.

Το μουσείο στεγάζεται στο ισόγειο του ιστορικού ξενοδοχείου ΞΕΝΙΑ στο Ρέθυμνο, ενός ιστορικού κτίσματος της ελληνικής και ευρωπαϊκής κληρονομιάς που είχε προκύψει από την έμπνευση του Χ. Σφαέλλου και τον σχεδιασμό του αρχιτέκτονα Ά. Κωνσταντινίδη από ένα κρατικό πρόγραμμα κατασκευής και λειτουργίας των ξενοδοχείων του ΕΟΤ, το οποίο κράτησε περίπου μια εικοσιπενταετία (1950-1974). Ο μουσειακός χώρος διαμορφώθηκε με σεβασμό στην αρχιτεκτονική ιστορία του θεσμού των ξενοδοχείων ΞΕΝΙΑ, ως προτύπων αρχιτεκτονικής εναρμονισμένης με το φυσικό τους περιβάλλον και σημείων πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας. Αυτόν τον δημόσιο, φιλόξενο και ωφέλιμο ρόλο των ΞΕΝΙΑ συναντά και ενεργοποιεί εκ νέου, μέσω των προγραμμάτων του, το ΜτΕ του Πανεπιστημίου Κρήτης, καθώς και αυτό με τη σειρά του αποτελεί κομμάτι της ιστορίας, της συλλογικής και κοινωνικής μνήμης του τόπου.

Στον χώρο του Μουσείου διαφυλάσσονται και προβάλλονται αρχειακά υλικά και σπάνια τεκμήρια του Κρητικού Διδακταλείου και της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ηρακλείου, καθώς επίσης και σημαντικά εκθέματα των ελληνικών σχολείων από τα τέλη του 18ου μέχρι τα τέλη του 20ου αιώνα. Η μουσειακή έκθεση προεκτείνεται και εξωτερικά στο προαύλιο του μουσείου με τις εγκαταστάσεις που συνθέτουν το Μουσείο του Πεζοδρομίου (ΜΟΥ.ΠΕ). Πρόκειται για μια ακτιβιστική δράση που προσπαθεί να προωθήσει μια διαφορετική αντίληψη για τον κοινωνικό και παιδαγωγικό ρόλο των μουσείων και να κεντρίσει το ενδιαφέρον των περαστικών, προσκαλώντας τους να αλληλεπιδράσουν με τις εικαστικές εγκαταστάσεις του. Η έκθεση ενισχύεται με μια εικονική/ ψηφιακή παρουσίαση των μουσειακών του τεκμηρίων και εκθεμάτων, η οποία είναι προσβάσιμη τόσο στον φυσικό χώρο του, όσο και σε ειδικά διαμορφωμένο ιστότοπο (www.xeniseum.org).

Στο ΜτΕ δημιουργείται ένας γόνιμος επιστημολογικός προβληματισμός σχετικά με την ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης και τη φύση των εκπαιδευτικών μουσείων εν γένει. Στην κατεύθυνση αυτή επιχειρούνται πολλαπλές διεπιστημονικές ερευνητικές προσεγγίσεις, που περιλαμβάνουν σύγχρονες απόψεις σχετικά με τη Μουσειοπαιδαγωγική και την Έρευνα με βάση την τέχνη, με στόχο την κατανόηση της διασύνδεσης τέχνης και επιστήμης, που διανοίγει νέα πεδία θέασης, πρόσληψης και ανάλυσης της ιστορικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας. Έτσι, το αρχειακό εκπαιδευτικό υλικό αναδιατάσσεται και ανασυντίθεται, ακολουθώντας σύγχρονες μορφές εικαστικής δημιουργίας, όπως installations, ready-made art, conceptual art, video art. Με τον τρόπο αυτό οπτικοποιούνται και κριτικάρονται χρόνιες παθογένειες της ελληνικής εκπαίδευσης.

Μέσα από τις εικαστικές εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις του το ΜτΕ εμπνυχώνει τον/ την επισκέπτη/ τρια, ώστε να απορήσει, να πειραματιστεί και να επαναξιολογήσει τη μουσειακή του/ της εμπειρία σε κάθε επίπεδο δράσης του/ της, σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες, τις ανάγκες και τις προσδοκίες του/ της.

Ως χώρος που θέτει στο κέντρο του ενδιαφέροντός του τον/ την επισκέπτη/ τρια τον/ την προσκαλεί να παρατηρεί, να σκέφτεται, να αναστοχάζεται και να ονειρεύεται μέσα από την τέχνη και την ψυχαγωγία σε ένα δημιουργικό επίπεδο.

Είναι ένα εποικοδομητικό μουσείο που διαμεσολαβεί μεταξύ του (ενήλικου ή παιδικού) κοινού του και του υλικού εκπαιδευτικού του πολιτισμού, ενθαρρύνοντας την ισότιμη εμπλοκή νόησης – σώματος – συναισθήματος διαμέσου της κωδικοποίησης και αποκωδικοποίησης μηνυμάτων, αποδεσμεύοντας τύπους πολλαπλών ερμηνειών και αφηγήσεων μέσω:

- της σωματικής αλληλεπίδρασης στην κατανόηση και τη μάθηση (ενσώματη γνώση)
- της ανακάλυψης, του πειραματισμού, της κίνησης (αισθησιοκινητική προσέγγιση)
- της σύνταξης, αλλά και εποπτείας του χώρου (συντακτική ανάλυση, διάταξη και γεωμετρία χώρου/space syntax) με εναλλαγές στη στάση και την κίνηση του/ της επισκέπτη/ τριας

Την εικαστική αποτύπωση της έκθεσης διαπερνά μια μικροϊστορική προσέγγιση, η οποία αναδεικνύει «από τα κάτω» («from below») τους/ τις αφανείς κοινωνικά δρώντες/ δρώσες της εκπαιδευτικής ιστορίας, που συνήθως τα παραδοσιακά μουσεία αφήνουν στο περιθώριο. Έτσι, οι «χαμένες φωνές» των βουβών πρωταγωνιστών της εκπαιδευτικής ιστορίας προσκαλούν τους/ τις επισκέπτες/ τριες να καταθέσουν το προσωπικό τους βίωμα, το οποίο τους/ τις βοηθά να αμφισβητήσουν κριτικά την υπάρχουσα εκπαιδευτική πραγματικότητα και να τολμήσουν να δράσουν μετασχηματιστικά απέναντί της. Οι εγκαταστάσεις καθίστανται με αυτό τον τρόπο κοινωνικά «αντικείμενα», που απελευθερώνουν μνήμες και ιστορίες και θέτουν στον/ στην επισκέπτη/ τρια προβληματισμούς κοινωνικοπολιτικού ενδιαφέροντος, μετατρέποντάς τον/ την από απλό/ ή «καταναλωτή/ τρια» σε συνδιαμορφωτή/ τρια της μουσειακής κουλτούρας. Μέσα από αυτή τη διαδικασία προκύπτει ένα νέο είδος ιστορικής μάθησης και μουσειακής εμπειρίας, χειραφετικής και ταυτόχρονα αντιπληκτικής.

Αντώνης Γ. Χουρδάκης

(Εγκαταστάσεις Μουσείου)

1 (Συρματοφρακτα - Έγκλειστα γυναικεία σώματα)

Χρώμα βαθύ μπλε με μια πινελιά λευκό, χρώματα του ουρανού και της θάλασσας, σύμβολα και τα δύο της ελευθερίας. Πώς αλλάζουν, όμως, όταν αγκαλιάζουν ασφυκτικά σώματα κοριτσιών, επιβάλλοντας μια ομοιόμορφη περιβολή! Σκέφτεσαι, πόσα όνειρα παγιδευμένα, πόσες επιθυμίες δεν μπόρεσαν να ελευθερωθούν από τα δεσμά που επέβαλε η μαθητική στολή.

Το 1876 επιβάλλεται η μαθητική ποδιά ως ένδυμα των κοριτσιών στο σχολείο, η οποία έπρεπε να είναι «χρώματος κυανού, φθάνουσα 25 εκ. του μέτρου από το γόνα και κεκλεισμένην εις το λαιμόν». Ζητούμενο ήταν η σεμνότητα και η σωφροσύνη των μαθητριών. Οι ποδιές καταργήθηκαν το 1982.

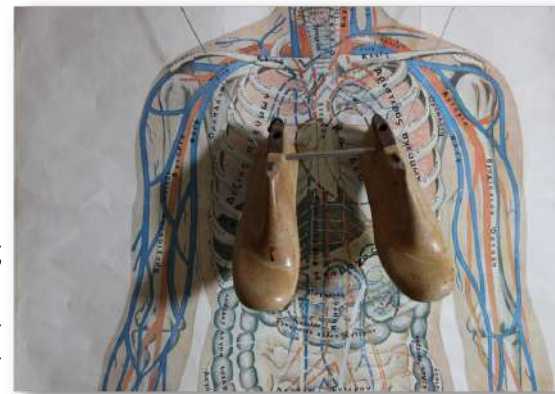
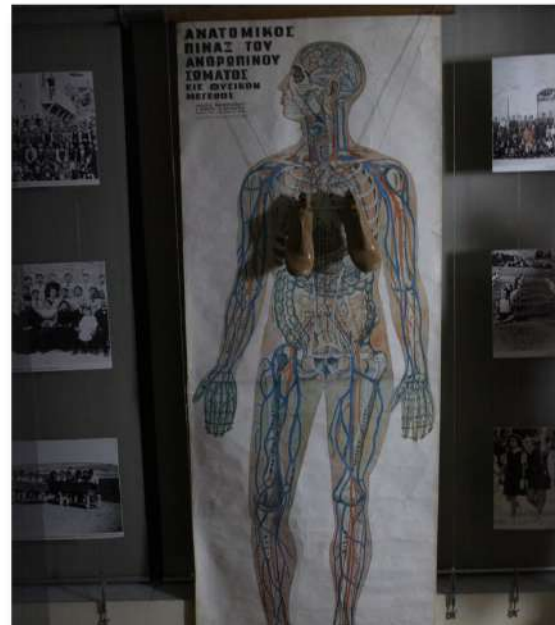
Οι σχολικές σάκες δημιουργήθηκαν για τη μεταφορά των σχολικών αντικειμένων και των βιβλίων των μαθητών/τριών. Τον 19ο αιώνα και έως τα μέσα του 20ου οι πιο πολλές σάκες ήταν πάνινες ή υφαντές. Οι πρώτες αγοραστές σάκες κυκλοφόρησαν γύρω στα τέλη της δεκαετίας του 1950. Το χρώμα τους ήταν σκούρο ή ανοιχτό καφέ και είχαν και κλειδί.

Πάνω σε μία κούκλα, χωρίς κεφάλι και μ' ένα πόδι, φορεμένη η μπλε μαθητική ποδιά με γιακά ανοιχτό. Δύο τσεπούλες αριστερά και δεξιά στο στήθος με ριγέ γαλανόλευκο σχέδιο. Δύο πιο μεγάλες τσέπες στη μέση και μία ζώνη σφικτά δεμένη. Στο κάτω μέρος, μπροστά από το ξύλινο πόδι της κούκλας, είναι ακουμπισμένη μία δερμάτινη σχολική τσάντα με μεταλλικές αγκράφες και δύο μικρότερες εξωτερικές θήκες με φερμουάρ. Τυλιγμένα, ποδιά και τσάντα, με αγκαθωτό, μεταλλικό σύρμα, από πάνω μέχρι κάτω. Και στο μέρος του λαιμού ένας μικρός μεταλλικός μηχανισμός ρολογιού. Ποιος ή ποια την παγίδευσε; Γιατί; Πώς θα μπορούσε να απελευθερωθεί από τα δεσμά της;

Σχολεία που διαχρονικά δοκιμάζουν τις αντοχές και φυλακίζουν τις επιθυμίες του μαθητή και της μαθήτριας. Ένας αγώνας δρόμου καθημερινά για να προλάβεις το σχολείο, το διάβασμα, τις υποχρεώσεις, το φροντιστήριο, τα αθλήματα, τις εξετάσεις, τις επιδόσεις. Ανάμεσα σε όλα αυτά που είναι ο ελεύθερος χρόνος σου; Πού βρίσκεται η παιδική ανεμελιά, η χαρά της δημιουργίας και της ανακάλυψης; Βρίσκεσαι αντιμέτωπος/ η με έναν άτυπο ανταγωνισμό απόκτησης συμπιεσμένων γνώσεων και ανταγωνιστικών δεξιοτήτων που θα σε τοποθετήσουν στη γραμμή παραγωγής της αγοράς. **Θα αποδεχτείς ένα τέτοιο σχολείο για τον 21ο αιώνα ή θα προσπαθήσεις να το αλλάξεις;**

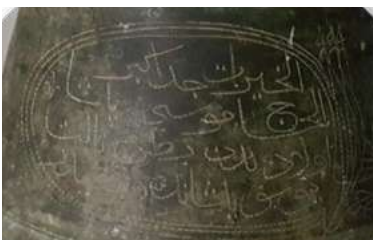
Οι εποπτικοί χάρτες παρείχαν οπτικά ερεθίσματα στους/ τις μαθητές/ τριες ενεργοποιώντας τις αισθήσεις τους, σύμφωνα με τις αρχές της Γενικής Διδακτικής, η οποία υποστήριζε ότι η διδασκαλία αποβαίνει ευτυχέστερη όταν χρησιμοποιεί τα κατάλληλα μέσα.

Στις αρχές του 20ου αιώνα οι μειωμένες πιστώσεις για τη δημόσια εκπαίδευση είχαν ως αποτέλεσμα την ίδρυση λιγοστών σχολείων που απείχαν μικρή ή μεγάλη χιλιομετρική απόσταση από τον τόπο κατοικίας των παιδιών. Την απόσταση αυτή έπρεπε να διανύσουν οι μαθητές/ τριες με τα πόδια, τις περισσότερες φορές ξυπόλητοι/ ες. Τα παπούτσια ήταν είδος πολυτελείας εκείνη την εποχή.

Στην είσοδο του Μουσείου είναι κρεμασμένος ο έγχρωμος ανατομικός πίνακας του ανθρώπινου σώματος σε φυσικό μέγεθος. Στη θέση των πνευμόνων είναι κρεμασμένα δύο ξύλινα καλαπόδια που χρησιμοποιούσε ο τσαγκάρης για να φτιάξει παπούτσια. Για ποιον λόγο τα βλέπουμε τώρα κρεμασμένα στους πνεύμονες;

3 («Ποτέ ξανά» κουδούνι στο σχολείο του 21ου αιώνα.)

Αποκαθήλωση συμβόλων... Από την πρώτη θέση στην εκπαίδευση στον κουβά με τα σκουπίδια.

«Ποτέ ξανά» καταπίεση. Η κρεμάστρα συμβολίζει τον αγώνα του φεμινιστικού κινήματος στην Αμερική το 1973 για την απελευθέρωση των αμβλώσεων. Το κουδούνι, απομεινάρι της ελεγχόμενης, καθοδηγούμενης εργασίας στη φάμπρικα, παραπέμπει στο σχολείο-εργοστάσιο. Απαιτείται κατάργηση αυτών των βάνανυσων συμβόλων. Ελεύθερη επιλογή στη διαχείριση της προσωπικής ζωής. Έναρξη, λήξη και διαλείμματα στο σχολείο με μουσική!

Το πρώτο σχολικό κουδούνι ήταν το ξυλοσήμαντρο του μοναστηριού και μετά η καμπάνα της εκκλησίας. Σταδιακά τα σχολεία απόκτησαν χειροκίνητα κουδούνια και αργότερα ηλεκτρικά, που καθόριζαν την έναρξη και τη λήξη των μαθημάτων και του διαλείμματος.

Η καμπάνα της φωτογραφίας είναι το αρχαιότερο έκθεμα του Μουσείου. Δωρητής υπήρξε ο Χατζής Μουσάς Πασσάς και οι γιοί του το 1780 (1195 έτος Εγίρας), όπως αναγράφεται στην επιγραφή της. Το αντικείμενο αυτό χρησιμοποιήθηκε αργότερα ως σχολικό κουδούνι.

Στο πάνω μέρος μιας ψηλής μεταλλικής βάσης με δύο πόδια κρέμονται δύο μικρές καμπάνες. Ο ρόλος τους στο σχολείο ήταν να καλούν τους/ τις μαθητές/ τριες σαν εργάτες και εργάτριες της φάμπρικας σε τάξη, εργασία ή ελεγχόμενο διάλειμμα. Πιο κάτω βρίσκονται δύο μαύρες κρεμάστρες και δύο κίτρινες, εργαλεία-μάρτυρες μιας επώδυνης, συχνά κρυφής διαδικασίας, της άμβλωσης. Γιατί;

Ομπρέλες-σύμβολα υπενθυμίζουν τα δικαιώματα των παιδιών. Φροντίδα και προστασία κατά τη διάρκεια της ζωής τους (από την πείνα, τον πόλεμο, τις φυσικές καταστροφές, οποιαδήποτε μορφή της βίας), που τα σχολεία προτίθενται να προσφέρουν σε όλα τα παιδιά, χωρίς εξαίρεση, πριν από οποιαδήποτε σχολική διαδικασία. Όλα αυτά συμβαίνουν στο σχολείο του σήμερα; Μήπως συχνά τσαλακώνονται οι ζωές των παιδιών; Ξύλινα, πράσινα θρανία στη σειρά, το ένα πίσω από το άλλο. Η ξύλινη έδρα πάνω στο βάθρο σε θέση ισχύος και εποπτείας. Και μία ομπρέλα πολύχρωμη αλλά σκισμένη, που δεν προστατεύει τους μαθητές και τις μαθήτριες, παρά κατά περίπτωση. Ό,τι δεν είναι αποδεκτό, τσαλακώνεται, σαν παλιές εφημερίδες, και πετάγεται στο καλάθι των άχρηστων; Πώς θα αντικατασταθεί αυτή η ομπρέλα;

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 1989 για την εξάλειψη των διακρίσεων με βάση το φύλο, τη φυλή, τη θρησκεία ή τη σωματική αρτιμέλεια και κατοχύρωσε τα δικαιώματα των παιδιών σε ολόκληρο τον κόσμο.

Στην αίθουσα ξύλινα πράσινα θρανία είναι στη σειρά. Πάνω τους ακουμπισμένα μπλε τετράδια κλειστά. Μπροστά από τα θρανία η ξύλινη έδρα του δασκάλου ή της δασκάλας πάνω σε ένα ψηλό ξύλινο βάθρο. Σε αυτήν υπάρχει μια υδρόγειος σφαίρα και στο κέντρο το μπλοκάκι απουσιών και βαθμολογιών, αλλά και μία σφυρίχτρα. Για την επιβολή της τάξης; Δίπλα ένας μεγάλος προβολέας. Για την ανάκριση; Εφημερίδες πεταμένες και τσαλακωμένες στο πάτωμα. Εδώ κι εκεί κόκκινες ζελατίνες. Ανάμεσα σε εφημερίδες και ζελατίνες τα κομμάτια ενός παζλ, που αν τα ενώσεις, βλέπεις τον πλανήτη να τον κρατούν παιδικά χέρια. Όλη αυτή η ακαταστασία τι να συμβολίζει άραγε;

5 ("Μουχλιασμένα" βιβλία - Συντηρητικά μυαλά - Ψευδαίσθηση ελευθερίας)

Βιβλία ογκώδη, τοποθετημένα στη σειρά, εμπεριέχουν την απατηλή υπόσχεση του νέου, του ανεξερευνήτου, καθώς ακουμπούν με εύθραυστη ισορροπία σε αλτήρες άσκησης δύναμης. Στο κέντρο ένας χάρτης. Τι συμβολίζει; Θα ενώσει τα ρήγματα, οδηγώντας εκ νέου σε μια ανά-γνωση των παλιών μουχλιασμένων και οπισθοδρομικών αντιλήψεών μας;

Η Χάρτα του Ρήγα είναι ένας χάρτης που απεικονίζει τον ελλαδικό χώρο, τα Μικρασιατικά παράλια και τη Βαλκανική χερσόνησο νότια του Δούναβη. Εμπνευστής της ήταν ο Ρ. Βελεστινλής και τυπώθηκε το 1796-97 στη Βιέννη. Αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά έργα του Νεοελληνικού Διαφωτισμού.

Για την προώθηση της εθνοκεντρικής ιδεολογίας τα ελληνικά σχολεία εξοπλίστηκαν με προτομές του Μεγάλου Αλεξάνδρου ως σύμβολο του ελληνισμού. Τι ζήτησε ο Διογένης από τον Μ. Αλέξανδρο;

Στον τοίχο είναι κρεμασμένο το αντίγραφο της Χάρτας του Ρήγα. Δίπλα βρίσκεται η γύψινη προτομή του Μεγάλου Αλέξανδρου. Γύρω από το λαιμό και το στήθος του είναι τοποθετημένη αλυσίδα και λουκέτα. Γόρδιοι δεσμοί... Γιατί; Ποιος ή ποια έχει το κλειδί ή το σπαθί; Στην επιφάνεια της προτομής αναγράφεται: «Οι εξωτερικές αλυσίδες τοποθετήθηκαν απλά μέσα στον άνθρωπο. Οι επιθυμίες και οι σκέψεις με τις οποίες τον γεμίζει ο μηχανισμός της κοινωνίας, τον αλυσοδέχουν πολύ περισσότερο από όσο οι εξωτερικές αλυσίδες. Αυτό συμβαίνει γιατί ο άνθρωπος μπορεί να συνειδητοποιεί τις εξωτερικές του αλυσίδες, αλλά όχι και τις εσωτερικές, έχοντας έτσι την ψευδαίσθηση ότι είναι ελεύθερος. Μπορεί να προσπαθήσει να αποτινάξει τις εξωτερικές αλυσίδες, αλλά πώς μπορεί να απαλλαγεί από τις εσωτερικές, όταν δεν γνωρίζει καν ότι υπάρχουν;» (Ε. Fromm). Στο κάτω μέρος υπάρχει ένας εποπτικός πίνακας, τοποθετημένος στο πλάι, πίσω από ένα φανάρι. Απεικονίζει την επίσκεψη του Μεγάλου Αλέξανδρου στον φιλόσοφο Διογένη που ζούσε σ' ένα πιθάρι. Από την άλλη μεριά, μια κούκλα φοράει αθλητική φόρμα. Στη θέση του κεφαλιού ένα γυάλινο δοχείο. Μπροστά από τη Χάρτα, πάνω σε μία χαμηλή ξύλινη κατασκευή από παλέτες, τοποθετημένα σε τρεις σειρές δεκαοχτώ παλιά μουχλιασμένα ΦΕΚ. Τι να συμβολίζουν άραγε;

Πολυπόθητα απολυτήρια, βουβές ιστορίες ζωής, διαβατήρια για το ξεκίνημα της επαγγελματικής ζωής. Ρήγματα/ σταυροί που αιωρούνται, ικανοί να ανακόψουν την πορεία, βάζοντας τη σφραγίδα του αμετάκλητου: "Απορρίπτεται!" Όνειρα που ματαιώνονται, ελπίδες που θυσιάζονται στα γρανάζια μιας αδυσώπητης, κρατικιστικού και εθνικιστικού τύπου γραφειοκρατίας, που καθορίζει το επιτρεπτό και την απόκλιση από τον κανόνα.

Ένα από τα δικαιολογητικά που το μεταξικό κράτος απαιτούσε για τη συμμετοχή των υποψηφίων δασκάλων/ισών στις εισαγωγικές εξετάσεις των Παιδαγωγικών Ακαδημιών, ήταν το πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων που βεβαίωνε ότι ο/ η υποψήφιος/ α δεν "εμφορείται από κομμουνιστικές ιδέας". Παλιότερα, σύμφωνα με βασιλικό διάταγμα, απαιτούνταν η προσκόμιση Ιατρικής Γνωμάτευσης, που θα βεβαίωνε τη σωματική αρτιμέλεια και ευεξία των υποψηφίων σπουδαστών και σπουδαστριών.

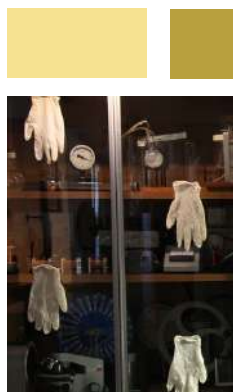

Ένας μικρός σταυρός σχηματισμένος από τέσσερα μαύρα ξύλινα μολύβια. Ο σταυρός αιωρείται, κρεμασμένος πάνω από πτυχία και απολυτήρια διάφορων εποχών, από την εποχή των Διδασκαλείων μέχρι τις Παιδαγωγικές Ακαδημίες. Κορίτσια και αγόρια που προσπάθησαν σκληρά να γίνουν εκπαιδευτικοί. Κάποιοι και κάποιες τα κατάφεραν. Άλλοι και άλλες πάλι "κόπηκαν", γιατί δεν είχαν τα κριτήρια: ύψος, σωματική αρτιότητα, τα "κατάλληλα" πολιτικά φρονήματα. Σήμερα οι υποψήφιοι και οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί, ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζουν σ' έναν κόσμο που διαρκώς μεταβάλλεται; Ποιες είναι οι επαγγελματικές τους προοπτικές;

7 (Αποστειρωμένη εργαστηριακή μάθηση.)

"Προσοχή, μην αγγίζετε!" Αποστειρωμένη μάθηση. Σχολικά εργαστήρια που κρατούν κλειδωμένα στις προθήκες τους εργαλεία, υλικά και πειραματικές διατάξεις, χωρίς να αφήνουν τα παιδιά να πειραματίζονται μαζί τους. **Μαθητές και μαθήτριες θεατές/τριες σε επιδείξεις πειραμάτων που οδηγούν σε μια γνώση στείρα, αποκομμένη από την πραγματική ζωή.**

Το πείραμα, η παρατήρηση και η μελέτη των φυσικών φαινομένων αποτελεί βασική αρχή μιας σύγχρονης διδασκαλίας. Σε εγχειρίδια διδακτικής των φυσικογνωστικών μαθημάτων τονίζεται ότι ο χειρισμός των εποπτικών οργάνων φυσικής και χημείας, αλλά και η εκτέλεση κατάλληλων πειραμάτων οφείλει να είναι έργο όχι μόνο του/ της εκπαιδευτικού, αλλά και του/ της μαθητή/ τριας, ως αποτέλεσμα μιας βιωματικής και συμμετοχικής μάθησης.

Μία μεγάλη ξύλινη προθήκη όπου φυλάσσονται ταξινομημένα αντικείμενα σχολικών εργαστηρίων Φυσικής και Χημείας. Ιατρικά γάντια, έτοιμα για χρήση, κρεμασμένα μπροστά από τα γυάλινα πορτάκια. Ποιος ή ποια θα τα φορέσει; Κατά πόσο οι μαθητές/τριες θα μπορέσουν να πειραματιστούν για να μάθουν με βιωματικό τρόπο τους νόμους της Φυσικής και της Χημείας; Μπροστά από την ντουλάπα είναι τοποθετημένο ένα μικρό τροχήλατο τραπέζι. Πάνω του ένας μεγεθυντικός φακός με λευκό εξεταστικό φως. Τι συναισθήματα προκαλεί; Αγωνία για το πείραμα; Τα παιδιά γίνονται μέρη του πειράματος; Άγχος για την εξέταση;

Αποθησαύριση γνώσεων. Τόσα και τόσα χρόνια συσσωρεύεις γνώσεων, διαβάζοντας και αποστηθίζοντας λόγια, ημερομηνίες, γραμματική και συντακτικό. Ποιο είναι το κέρδος από αυτό το κυνήγι των γνώσεων; Τα όνειρά σου, τα συναισθήματα, το δικαίωμα στην επιλογή, τι έγιναν; Θυσιάστηκαν όλα στον βωμό του χρήματος; Κορίτσια και αγόρια παγιδευμένα σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα που έχει εμπορευματοποιηθεί. Κάθε μορφή επιβράβευσης που παρέχει το σχολείο για όσους/ ες μαθητές/ τριες εντάσσονται πλήρως στο σύστημα της έτοιμης γνώσης και της αξιολόγησής της, εξαργυρώνεται με το "χαρτί" που θα έχει αγοραστική αξία στην αγορά εργασίας. Μπορεί η εικόνα να ανατραπεί και η εκπαίδευση να αποκτήσει πραγματικό νόημα για όλους και όλες και να αλλάξει την κοινωνία;

Τα νομίσματα και χαρτονομίσματα προέρχονται από παλαιές σχολικές συλλογές στο πλαίσιο της λειτουργίας σχολικού μουσείου που ήταν ξεχωριστή αίθουσα στα σχολεία παλαιότερα.

Σταντ δαπέδου με θήκες γεμάτο με οικονομικές εφημερίδες και σχολικά βιβλία. Από το συρτάρι του προβάλλουν πλαστικοί φάκελοι με νομίσματα και χαρτονομίσματα παλαιότερων εποχών. Στον τοίχο κρεμασμένος ένα παλιός χάρτης Πολλαπλασιασμού. Από το ταβάνι αιωρείται ένας πήλινος κουμπάρας. Στον τοίχο ένα απόσπασμα από το βιβλίο του P. Freire, *Η αγωγή του καταπιεζόμενου*: «Η εκπαίδευση γίνεται μία πράξη αποταμίευσης, όπου οι μαθητές είναι τα ταμειυτήρια κι ο δάσκαλος ο καταθέτης. Αυτή είναι η «τραπεζική» αντίληψη της εκπαίδευσης... Στην «τραπεζική αντίληψη» της εκπαίδευσης, η γνώση είναι ένα δώρο που το χαρίζουν όσοι θεωρούν τον εαυτό τους κάτοχο γνώσεων, σε όσους αυτοί θεωρούν αδαείς... η πορεία του «εξανθρωπισμού» δεν είναι μια νέα «κατάθεση» που πρέπει να γίνει στις ψυχές των ανθρώπων.»

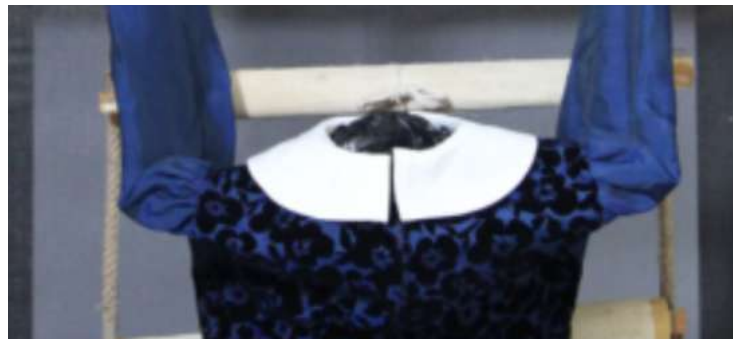

Σώματα αφεγάδιαστα, κουκλίστικα, σώματα αιχμάλωτα σε πρότυπα δανεικά που οδηγούν τη σκέψη και ορίζουν την πορεία της ζωής. Μισοκρυμμένα σώματα διαφορετικά, σπάνε τον κύκλο της τελειότητας, συνθέτοντας την αισθητική παραφωνία. Όλα μαζί ακροβατούν σε ασκήσεις ισορροπίας, επικίνδυνες, προσχεδιασμένες πάνω σε μοντέλα "καλαισθησίας". Κι αν η εύθραυστη ισορροπία διαρραγεί;

Διαχρονικά τα σχολικά παιχνίδια, είτε οι κούκλες για τα κορίτσια είτε η μπάλα για τα αγόρια, ενέχουν μια συμβολική λειτουργία και συνιστούν έναν ισχυρό τρόπο κοινωνικοποίησης, προτυποποιώντας συγκεκριμένο τύπο φύλου και σωματότυπου και προωθώντας έμφυλα αισθητικά πρότυπα.

Πάνω σε ένα γκρι μεταλλικό περισκοπικό προβολέα είναι τοποθετημένες σε διάφορες θέσεις πλαστικές κούκλες τύπου Barbie, βρισκόμενες σε στάσεις γυμναστικής. Ανάμεσά τους εγχειρίδια εκφραστικής κινησιολογίας και ανθρώπινης σωματολογίας. Και πίσω τους πέντε φαράδια διαφορετικού χρώματος. Στα δεξιά υπάρχει μία πάνινη κούκλα με ξύλινο σκελετό. Στους ώμους της, καθισμένες δύο πλαστικές κούκλες. Μία τρίτη κούκλα είναι κρεμασμένη από το πόδι με το κεφάλι προς το πάτωμα σε μια ακροβατική φιγούρα. Η μέση της κούκλας κυκλώνεται με ένα κίτρινο δίχτυ που περικλείει ένα μικρό τετράδιο. Δίπλα, κάτω στο πάτωμα, στερεωμένα δύο φτυάρια. Πίσω στον τοίχο ένας γεωμορφολογικός χάρτης της Ελλάδας. Πίσω απ' αυτόν, κρύβει το γυμνό σώμα της μια άλλη πλαστική κούκλα, μεγαλόσωμη, καστανή. Γιατί κρύβεται; Πώς νιώθει; Τα φαράδια τι συμβολίζουν;

Ανεμόσκαλα λεπτή, με σκαλιά από μικρούς χάρτες που οδηγούν βαθμιδωτά στην κορυφή, στο τέλος μιας πορείας επιτακτικής, απαιτητικής. Λυτρωτικής; Χέρια γαντζωμένα αποφασιστικά να ανατρέψουν τα στερεότυπα, να πετύχουν το ακατόρθωτο. Πόσες αγωνίες, ματαιώσεις, κατακτήσεις, θυσίες κρύβει η αναρρίχηση; **Θα τα καταφέρεις άραγε να ξεπεράσεις τα εμπόδια και να πραγματώσεις τα όνειρά σου ή το βήμα σου θα μείνει μετέωρο;**

Από τη σύσταση του ελληνικού κράτους η εκπαίδευση των γυναικών υποβαθμίστηκε ως ανάγκη και αφέθηκε κυρίως στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Στο τέλος του 19ου αιώνα προβάλλεται το αίτημα για ολοκληρωμένες εγκύκλιες σπουδές των κοριτσιών, καθώς και για σχολεία επαγγελματικής κατάρτισης των γυναικών. Στις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα το αίτημα αυτό αρχίζει να παίρνει "σάρκα και οστά".

Μία ανεμόσκαλα κρέμεται από το ταβάνι, φτιαγμένη από σχοινί και τυλιγμένους μικρούς χάρτες για σκαλοπάτια. Στη βάση ένα φόρεμα χωρίς σώμα, φαίνεται να προσπαθεί ν' ανέβει... Τα μανίκια απλωμένα στην αριστερή και δεξιά πλευρά την ανεμόσκαλας, έτοιμα να σκαρφαλώσουν. Γιατί θέλει να σκαρφαλώσει; Πού οδηγεί η ανεμόσκαλα; Αναρωτήσου...

Η ηλεκτρονική μάθηση, προσανατολισμένη στο τεχνολογικό της χαρακτήρα, μετατρέπει στον εκπαιδευτικούς και μαθητές/ τριες σε όντα, που καταβροχθίζουν "προτηγανισμένα" πακέτα γνώσεων. Η τεχνολογία αντί να είναι το εργαλείο που θα οδηγήσει στην επανεφεύρεση της ζωής, γίνεται το μέσο που μας εγκλωβίζει σε μια εικονική πραγματικότητα, δημιουργώντας την ψευδαίσθηση της συμμετοχής. Οι νέες τεχνολογίες θα καταφέρουν να γίνουν οι γέφυρες που θα οδηγήσουν εκπαιδευτικούς και μαθητές/ τριες από το παθητικό "Εγώ" στο δημιουργικό "Εμείς";

Με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές ο άνθρωπος τελειοποίησε την ανάγκη του για δημιουργία υπολογιστικών μηχανών, η οποία πρωτοεκδηλώθηκε στην αρχαιότητα και συνεχίστηκε στο πέρασμα των αιώνων. Στο σχολείο οι υπολογιστές εισήχθησαν τη δεκαετία του 1990 με το μάθημα της Πληροφορικής.

Το μοντέλο του ελβετικού τυριού αξιοποιήθηκε αρχικά στις επιστήμες της υγείας και της μηχανικής. Κάθε φέτα του τυριού περιέχει τρύπες, οι οποίες συμβολίζουν τα κενά στην επιστημονική γνώση που μπορούν να συμπληρωθούν από τον/ την εκπαιδευτικό και τους/ τις μαθητές/ τριες.

Μία επιτραπέζια προθήκη φιλοξενεί σχολικά εγχειρίδια παλαιότερων εποχών. Στη γυάλινη επιφάνεια της προθήκης είναι τοποθετημένα διάφορα βιβλία σε μικρές στοίβες. Από ένα μισάνοικτο βιβλίο της πρώτης στοίβας ξεπροβάλλει ένα μικρό άσπρο ποντικάκι, που κοιτάζει με λαχτάρα ένα κομμάτι κίτρινο τυρί με μεγάλες τρύπες. Πάνω στις άλλες δύο στοίβες βρίσκεται από μία ποντικοπαγίδα. Λίγο τυρί για δόλωμα και πιάστηκε το ένα ποντίκι. Ένα "ποντίκι" του υπολογιστή είναι εγκλωβισμένο στη δεύτερη φάκα. Τι αντιπροσωπεύει το τυρί, το ποντίκι, η φάκα και το ηλεκτρονικό ποντίκι; Οι ελλείψεις και τα κενά των σχολικών βιβλίων μπορούν να συμπληρωθούν με την ενεργό συμμετοχή και συνεργασία μαθητών/ τριών και εκπαιδευτικών;

Όσο πιο κλειστό διατηρούμε το εκπαιδευτικό μας σύστημα εξαιτίας εθνικιστικών αγκυλώσεων, τόσο πιο πολύ "θρυμματίζουμε" την πολιτισμική μας ταυτότητα. Η Συνοριακή Παιδαγωγική στοχεύει στην κοινωνική δικαιοσύνη και την αντιμετώπιση των ανισοτήτων, που ορίζονται από κάθε λογής ορατά ή αόρατα σύνορα. Η εκπαίδευση θα μπορέσει να μας απελευθερώσει από κάθε λογής "συρματοπλέγματα";

Η ελληνική σημαία αποτελεί ένα σύμβολο του έθνους για την οικοδόμηση της εθνικής ιδεολογίας στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού μηχανισμού μέσα από ποικίλες εκφράσεις της σχολικής καθημερινότητας (έπαρση - υποστολή κάθε βδομάδα, εθνικές επέτειοι).

Συρματοπλέγματα ορίζουν το σύνορο. Τι χωρίζουν και γιατί; Πίσω από τα συρματοπλέγματα μια φθαρμένη ελληνική σημαία, απλωμένη πάνω σε μια σειρά σχολικών χαρτών. Εντός της προθήκης υπάρχουν σχολικά εγχειρίδια με εμφανές εθνοκεντρικό περιεχόμενο. Παράλληλα στο σύνορο υψώνεται μία κουρτίνα από λεπτό πλέγμα και ακριβώς δίπλα ένας γλάρος πετάει. Προς τα πού δείχνει η πυξίδα; Τι συμβολίζει ο γλάρος; Γνωρίζει από σύνορα;

Έφηβοι/ες με πάθος και έρωτα για τη ζωή. Πού πήγαν όλα αυτά στην τρυφερή ηλικία του εκπαιδευτή; Πώς και γιατί σας θεωρήσαν απόντες και απούσες μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας, που δεν σας αγγίζει; Άψυχα γρανάτζια, εξαρτήματα στις μηχανές μιας ατέρμονης προβολής, που τίποτε καινούριο δεν κομίζει. Βλέμματα νεκρά, σώματα σφιχτοδεμένα/ ακρωτηριασμένα, τοποθετημένα στη σειρά, σε μια εκπαίδευση που πάσχει και παρόλα αυτά προσπαθεί να σας επιβληθεί, σας εγκαλεί στην "τάξη".

Στο Μουσείο της Εκπαίδευσης υπάρχουν προπλάσματα από την περίοδο της Κρητικής Πολιτείας στα τέλη του 19ου αιώνα. Χρησιμοποιούνταν για την επίδειξη των οργανικών συστημάτων του ανθρώπινου σώματος, κατασκευασμένα κυρίως από γύψο και αργότερα από ανθεκτικό πλαστικό. Τα προπλάσματα του ανθρώπινου σώματος είχαν αποσπώμενα μέρη που προσέγγιζαν σε σχήμα, μέγεθος και χρώμα τη φυσική μορφή για καλύτερη εποπτεία.

Πρόπλασμα ανθρώπινου γυναικείου κορμού τοποθετημένο σε γυάλινη προθήκη. Μάτια κλειστά, καλυμμένα με μαύρη υφασμάτινη μάσκα ύπνου. Στόμα μισάνοικτο. Γάζα τυλίγει τον μισό κορμό. Από τη δεξιά μηριαία αρτηρία ξεκινούν ξύλινοι, από λυγαριά νευρώνες, που καταλήγουν στο πρόπλασμα του κάτω άκρου του ποδιού. Τυλιγμένο και αυτό με γάζα. Οξυζενέ, τσιμπίδα και αποστειρωμένη γάζα, αιωρούνται στο παραπέτασμα. Τι συμβολίζουν τα ιατρικά εργαλεία σε σχέση με το πρόπλασμα;

Τι μας θυμίζει η κολοκύθα; Πώς μοιάζει αν την αναποδογυρίσουμε; Πώς αντιμετωπίζει η εκπαίδευση τους μαθητές, τις μαθήτριες και τους/ τις εκπαιδευτικούς; Σαν άδειες κολοκύθες που τις γεμίζουν με γνώσεις και εντολές ή σαν μικρά αερόστατα που αυτενεργούν, έτοιμα να πετάξουν, μαθαίνοντας πώς να μαθαίνουν;

Ο Αμερικάνος φιλόσοφος John Dewey επιχείρησε στα τέλη του 19ου αιώνα να συνδέσει τη μάθηση με τη συμμετοχή, τη δημιουργικότητα και τις εμπειρίες των παιδιών, θεωρώντας το σχολείο μέρος της ίδιας της ζωής. Αν η κολοκύθα αναπαριστά τα συστήματα άκαμπτου ελέγχου στην εκπαίδευση και την τυποποίηση στο σχολείο, την ίδια στιγμή αναποδογυρίζοντάς την, μοιάζει με αερόστατο, που μπορεί να ενοποιήσει τη γνώση, τη δράση και την κοινωνική εμπειρία των μαθητών/ τριών, ικανή να μετασχηματίσει τις αντιλήψεις τους.

Στην εγκατάσταση κυριαρχεί μία κολοκύθα τοποθετημένη πάνω σε τρίποδη μεταλλική βάση. Στην προθήκη υπάρχουν σχολικά εγχειρίδια και εποπτικό υλικό, όπως σχολικοί χάρτες. Στην άκρη της σχηματίζεται μια χάρτινη κολόνα από δεκάδες εποπτικούς πίνακες. Ένας άξονας διαπερνάει την κολοκύθα και στηρίζει μία μεταλλική ζυγαριά. Για να ζυγίσει τι; Πρόκειται για την αναπαραγωγική διαδικασία του σχολείου. Η προοδευτική εκπαίδευση παρέχει τη δυνατότητα διερευνητικής μάθησης. Μαθαίνουμε μόνο, όταν αυτό που κάνουμε αλλάζει τις αντιλήψεις μας για τη ζωή.

Μια εκπαίδευση που ασθμαίνει και ψυχορραγεί πάνω σε βραχώδες έδαφος. Για να γίνει η εκπαίδευση ικανή να εμπνεύσει μαθητές/ τριες και εκπαιδευτικούς, θα πρέπει να διενεργηθούν "εκβραγχύνσεις" εδραιωμένων αντιλήψεων και νοοτροπιών.

Ποιος/ α θα αναλάβει να αναδομήσει την εκπαίδευση μέσα από την εκθεμελίωση και εκ νέου θεμελίωσή της;

Η Κριτική Παιδαγωγική επιδιώκει έναν ριζικό μετασχηματισμό της κοινωνίας και των εκπαιδευτικών θεσμών, μέσα από τη ρήξη με τις κυρίαρχες δομές εξουσίας και ιεραρχίας, την κριτική συνειδητοποίηση των προβληματικών συνθηκών ζωής, τη χειραφέτηση του ατόμου και την κριτικο-πραξιακή εκπαίδευση στο σχολείο και την κοινότητα.

Σχολικό ξύλινο θρανίο έχει τοποθετηθεί πάνω σε πέτρες και ένα μπλε μακρύ ύφασμα καλύπτει με μεγαλοπρέπεια μέρος του. Ένας αναμμένος λαμπτήρας κοσμεί το θρανίο και φωτίζει τον χώρο. Στον τοίχο πίσω κρεμασμένος, ως πέρασμα του χρόνου, παλιός σχολικός χάρτης της Ελλάδας. Η εκπαίδευση είναι δύναμη, που μπορεί να εκπέμψει φως και να ανατρέψει την παγιωμένη κατάσταση μέσα από την αμφισβήτηση του τωρινού εκπαιδευτικού συστήματος.

Μαθητές, μαθήτριες, δάσκαλοι, δασκάλες, γονείς σηκώνουν το βάρος μιας εκπαίδευσης που νοσεί. Ποιος, ποια, ποιοι, ποιες θα πάρουν την πρωτοβουλία να την αλλάξουν, αποκόπτοντας όλα όσα τη βαραίνουν;

Από την ίδρυση του Δημοτικού σχολείου στη χώρα μας (1834) μέχρι σήμερα τα ωρολόγια προγράμματα είναι γνωσιοκεντρικά, τεμαχίζουν τα μορφωτικά περιεχόμενα και τα αντιστοιχίζουν σε μαθήματα, παραμερίζοντας την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών και τη δημιουργικότητά τους.

Μέσα στο σκοτεινό δωμάτιο ακούγεται ο ήχος ενός ρέκβιεμ. Ένα άσπρο σεντόνι σκεπάζει τέσσερα ξύλινα θρανία. Πάνω στο σεντόνι, δύο ξύλινα μοβ μολύβια ενώνονται για να σχηματίσουν έναν μεγάλο σταυρό. Στο κάτω μέρος υπάρχει ένα ωρολόγιο πρόγραμμα εξατάξιου δημοτικού σχολείου του 1958. Ένα χαμηλό φως φωτίζει το σκηνικό, υποβάλλοντας την εικόνα του σκελετού, και πίσω από τον σταυρό, κρεμασμένος ένας χάρτης ανάποδα με σημάδια από την υγρασία, σαν ίχνη καρδιογραφήματος. Στο κάτω μέρος του συμβολικού σταυρού βλέπουμε ένα πριόνι, έτοιμο να τον κόψει. Γιατί;

Βιάζεσαι να μεγαλώσεις; Ή σε βιάζουν να μεγαλώσεις; Από μικρός και μικρή στα βάσανα. Πού πήγε το παιχνίδι στην εξοχή; Αντέχεις να είσαι στη γραμμή; Θα φορέσεις το ίδιο νούμερο παπούτσι με όλους/ ες, ακόμη κι αν σε κόβει; Σ' εσένα θα δοκιμάσουν όποιο νέο καλούπι φτιάξουν, σ' αρέσει, δεν σ' αρέσει!

Το 1896 θεσμοθετήθηκε για πρώτη φορά η προσχολική αγωγή στην Ελλάδα με επιρροές από το Φραιμπελιανό σύστημα. Στις επόμενες προσπάθειες το θεωρητικό πλαίσιο τροποποιήθηκε, όμως σε όλα τα Προγράμματα προτείνεται αυξημένος φόρτος εργασίας για τα νήπια με συγκεκριμένο ημερήσιο πρόγραμμα.

Κόκκινα και μπλε μικρά καρεκλάκια. Στη μέση ένα μικρό τραπεζάκι. Πινακίδες με γραμματάκια και αριθμούς. Και ανάμεσα σ' όλα αυτά, ψηλοτάκουνα ροζ και μαύρα γοβάκια, καλογουλισμένα σκαρπίνια, φθαρμένα μπουτάκια. Παραδίπλα άτακτα άδεια κουτιά παπουτσιών διαφορετικών μεγεθών. Ακόμη δεν μπήκες στο σχολείο και μεγάλωσες; Το ήθελες ή σε ανάγκασαν;

18 (Τυποποιημένη και μηχανική μάθηση)

Πρόπλασμα εκπαιδευτικού, μαθητή ή μαθήτριας, καταδικασμένων σε μια επαναλαμβανόμενη πρακτική επαλήθευσης μιας ασθμαίνουσας εκπαίδευσης. Φελλοί-ανθρωπάκια στη σειρά, μαριονέτες, μονόχορδοι ήρωες ενός απρόσωπου συστήματος. Θα υπάρξει άραγε εκείνη η σπίθα, η ρωγμή, που θα θρυμματίσει την ακίνητη εικόνα;

Η έλευση της βιομηχανικής περιόδου προσδιόρισε τον ρόλο του σχολείου με βάση τις ανάγκες της παραγωγής, τυποποιώντας και εντατικοποιώντας τη λειτουργία του με τρόπο που να αντιστοιχεί στην οργάνωση του εργοστασίου.

Ανθρώπινο πρόπλασμα πάνω σε πολύγραφο. Φοράει κίτρινο φωσφόριζε, γιλέκο εργασίας. Τα μάτια του καλυμμένα με μάσκα ύπνου ή μάσκα VR. Στα αυτιά του φοράει ακουστικό με μικρόφωνο. Από πάνω του κρέμεται ένα κουδούνι. Έχει περιθώρια προσωπικής βούλησης; Αριστερά και δεξιά από τον πολύγραφο κρέμεται ένα ζευγάρι κιτρινόμαυρα γάντια εργασίας. Κάτω ριγμένοι φελλοί μέσα και έξω από μια σχολική δερμάτινη σάκα. Τι συμβολίζουν;

19 (Η κυψελωτή δομή της εκπαίδευσης)

Διακριτές βαθμίδες εκπαίδευσης, απομακρυσμένες η μία από την άλλη, κυψελοειδείς δομές σχεδιασμένες χωρίς να διασταυρώνονται, χωρίς να διασυνδέονται, χωρίς να επικοινωνούν. Ξένα σώματα. Σχολεία απομονωμένα από την πραγματική ζωή, εκκολλάπτουν μαθητές/ τριες σε συνθήκες "προστασίας" αλλά και απομόνωσης, στερώντας τη χαρά της συνδημιουργίας και της ομαδικότητας.

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα κλιμακώνεται σε τρεις βαθμίδες (Δημοτική - Μέση ή Γυμνασιακή - Ανώτατη και Ανώτερη Εκπαίδευση). Πρόκειται για μια "κυψελοειδή" διάρθρωση, που αναπαρήγαγε ένα αυστηρά ιεραρχημένο εκπαιδευτικό σύστημα ανά βαθμίδα, που διαιωνίζεται μέχρι σήμερα και δεν ανταποκρίνεται στις πραγματικές ανάγκες εκπαιδευομένων και κοινωνίας.

Τρεις χάρτινες αυγοθήκες τοποθετημένες στη σειρά, πάνω σε μεταλλικές βάσεις, η μία δίπλα στην άλλη. Πάνω σε κάθε αυγοθήκη ένα καρτελάκι επισημαίνει τις διακριτές βαθμίδες εκπαίδευσης: Νηπιαγωγείο - Δημοτικό - Γυμνάσιο και Λύκειο - ΑΕΙ-ΤΕΙ. Διάταξη που παραπέμπει στην κυψελοειδή, βαθμιδωτή και γραμμική εκπαίδευση που εμποδίζει την ουσιαστική επικοινωνία και ενισχύει την απομόνωση. Κάτω από τις αυγοθήκες, μέσα στη γυάλινη προθήκη, υπάρχουν δύο φυτολόγια και εργασίες με θέμα τους μεταξοσκώληκες και τις μέλισσες, παραδείγματα που προτείνουν μια διαφορετική, βιωματική και συνεργατική προσέγγιση.

Ευθύνες και βάρη, κρεμασμένα σαν δαμόκλειος σπάθη πάνω από το κεφάλι του διευθυντή και της διευθύντριας. Περιτριγυρισμένος/ η από επίσημα έγγραφα προς διεκπεραίωση και οι ντουλάπες γεμάτες ανοικτές υποθέσεις. Μεταξύ κρατικής εξουσίας και παιδαγωγικής ευαισθησίας, παγιδευμένος/ η ή ελεύθερος/ η; Με την ψευδαίσθηση ότι διευθύνει, αλλά εντέλει διευθύνεται!

Το γραφείο του Διευθυντή και η βιβλιοθήκη που παρουσιάζονται στην εικόνα προέρχονται από το Διδασκαλείο και την Παιδαγωγική Ακαδημία Ηρακλείου και χρονολογούνται στις αρχές του 20ου αιώνα.

Στο κέντρο του δωματίου υπάρχει ένα ξύλινο γραφείο λιτά διακοσμημένο. Σε κεντρική θέση η γραφομηχανή και το ακουστικό του τηλεφώνου. Αριστερά και δεξιά τόμοι από ΦΕΚ, σφραγίδες και μία υπολογιστική μηχανή με ένα σωρό πράξεις, τυπωμένες στην άσπρη κορδέλα. Χτισμένες γόμες, κόκκινες και μπλε, σβήνουν και στυλό και μολύβι. Η πολυθρόνα του Διευθυντή ή της Διευθύντριας με τον μεταλλικό σκελετό και τη δερμάτινη επένδυση. Πάνω ανοικτή η τσάντα με τα έγγραφα που την έχουν παραγεμίσει. Δίπλα ανοικτές βιβλιοθήκες γεμάτες σφραγίδες. Στον τοίχο κρεμασμένες οι φωτογραφίες παλαιότερων Διευθυντών. Μπροστά και πάνω σε ένα τρίποδο το ασπρόμαυρο σχέδιο του ανθρώπινου εγκεφάλου με ένα αλφάδι. Ακριβώς πάνω από τη θέση του/ της Διευθυντή/ τριας κρεμασμένες πολλές διαφορετικές σφραγίδες. Ορατή ή άορατη απειλή;

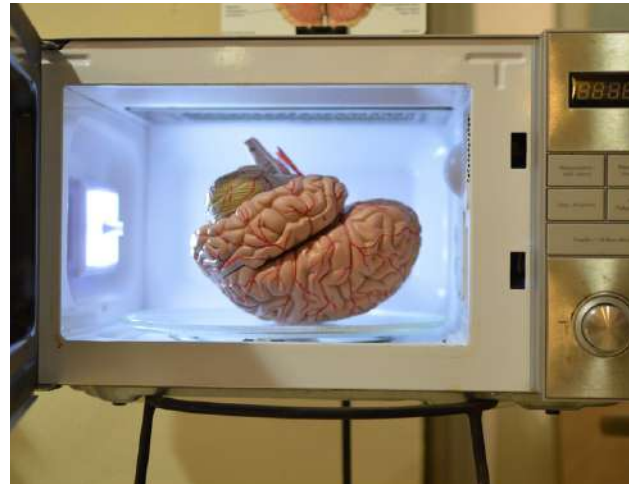
Αγωνία να ανοίξει η πόρτα του γραφείου των καθηγητών/ τριών, να σταθείς μπροστά τους, να απολογηθείς, ακόμη κι αν πιστεύεις πως δεν έκανες κανένα λάθος. Πόσα καρδιοχτύπια κάτω από το εξεταστικό/ ανακριτικό βλέμμα των καθηγητών/ τριών στο ενδεχόμενο μιας αυστηρής και ίσως αμετάκλητης τιμωρίας για μια αθώα σκανταλιά, για ένα πείραγμα που θα έσπαζε την αδιάλειπτη μονοτονία της σχολικής καθημερινότητας; Η δική σου φωνή, κραυγή μιας αντίστασης σε ένα σύστημα που σε αγνοεί, θα ακουστεί ή θα χαθεί μέσα στην δυσκινησία μιας μηχανιστικής και ανούσιας σχολικής πραγματικότητας που παλινδρομεί ανάμεσα σε επικίνδυνα παιχνίδια εξουσίας;

Τα έπιπλα και τα αντικείμενα που εικονίζονται στην φωτογραφία αναπαριστούν αίθουσα δασκάλων Δημοτικού σχολείου.

Στην πόρτα του γραφείου είναι κρεμασμένος ένας χάρτης του ανθρώπινου σώματος, που φανερώνει την ανατομία του κυκλοφορικού συστήματος. Η πόρτα ανοίγει. Ο φωτισμός, εξεταστικός, προέρχεται από λάμπα ανάκρισης. Στο κέντρο του δωματίου δεσπόζει ένα ξύλινο τραπέζι, παλιό, καλογουαλισμένο, με τα δύο συρτάρια του ανοικτά, γεμάτα τετράδια. Πάνω στο τραπέζι καρφωμένα μαχαίρια. Μπροστά απ' αυτά, προσεκτικά τοποθετημένο κάτω από μία ζελατίνα το Καταστατικό της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας, έτοιμο να υπογραφεί με μία πένα. Πίσω από το τραπέζι ένας παλιός καναπές με κόκκινες μαξιλάρες. Από πάνω βρίσκεται, μετέωρα κρεμασμένο, ένα μονόζυγο και πίσω στον τοίχο είναι τοποθετημένοι εποπτικοί πίνακες επαναστατών του 1821 και ανάμεσα τους σε κεντρική θέση ένα ξύλινο ρολόι. Στη γωνία αριστερά υπάρχει η προτομή του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Αριστερά και δεξιά από το τραπέζι στέκονται ξύλινες βιβλιοθήκες καλά κλειδωμένες. Μέσα φυλάσσονται πολύτιμα αντικείμενα για τη σχολική ζωή. Είναι ολοφάνερο πως αυτό το δωμάτιο είναι ένα γραφείο καθηγητών. Τώρα, η προτομή του Μεγάλου Αλεξάνδρου βρίσκεται ξαπλωμένη στο πάτωμα σκεπασμένη κατά το ήμισυ με ένα πράσινο ύφασμα, που καλύπτει επίσης ένα μέρος του ξύλινου τραπεζιού. Γιατί; Πώς θα ένιωθες εσύ μέσα σ' αυτό τον χώρο; Ποιες φωνές θα άκουγες; Εδώ φαίνεται πως "παίζουνται" παιχνίδια ηγεσίας και ηγεμονίας στο σχολείο. Πώς θα επανεξεταστεί συστηματικά αυτή η χρόνια κατάσταση; Η Κριτική Παιδαγωγική αμφισβητεί την εξουσία, με στόχο να εντοπίσει την εκμετάλλευση και την καταπίεση και να συμβάλλει στο άκουσμα, χωρίς λογοκρισία και φόβο, όλων των φωνών.

Ποιοι και ποιες σε θεωρούν άδειο δοχείο και θέλουν να σε γεμίσουν; Με τι και γιατί σε γεμίζουν; Τόσο βάρος θα το αντέξεις; Με μισή καρδιά, χωρίς στομάχι και παραμορφωμένο κεφάλι, αιχμάλωτος/ η της γνώσης. Υπάρχει ελπίδα; Κάποιο χαμόγελο; Ή θα υποκύψεις κάτω από το βάρος των γνώσεων που εσύ δεν επέλεξες;

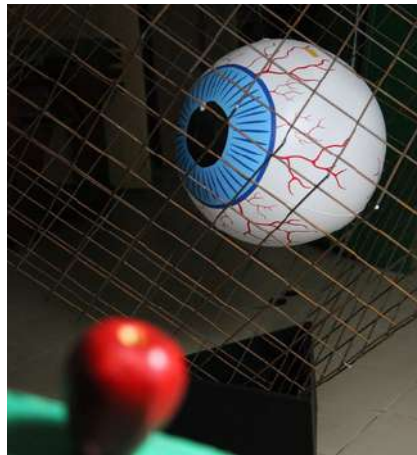
Το 1912 καθιερώθηκε η εξάβαθμη βαθμολογική κλίμακα, ενώ το 1929 εισάγεται η δεκάβαθμη κλίμακα και ο ειδικός έλεγχος προόδου και διαγωγής. Σημαντικές αλλαγές στην αξιολόγηση των μαθητών/ τριών παρατηρούνται από το 1980 και μετά, όταν καταργήθηκαν οι προαγωγικές και απολυτήριες εξετάσεις στις δύο τελευταίες τάξεις του δημοτικού. Ωστόσο, το εκπαιδευτικό σύστημα εξακολουθεί να είναι εξετασιοκεντρικό με συνέπεια την προώθηση της απομνημόνευσης της διδακτέας ύλης.

Πρόπλασμα ανθρώπου τοποθετημένο ανάμεσα σε πολλούς δερματοδέτους τόμους μιας εγκυκλοπαίδειας. Το ένα μάτι κλειστό και από μια τρύπα στο κρανίο περνάει ένας λαστικένιος σωλήνας, που καταλήγει στην ηλεκτρική λάμπα. Τι συμβαίνει εδώ; Ακριβώς δίπλα σε ένα φούρνο μικροκυμάτων υπάρχει ένα πρόπλασμα ανθρώπινου μυαλού. Ποιος ή ποια το ζεσταίνει και γιατί;

Σιδερόφρακτο κουτί/ κλουβί στο κέντρο της σκηνής. Κρατά φυλαγμένο ως "κόρη οφθαλμού" το δώρο των αισθήσεων. Μηχανικές κλειδαριές, ασφαλισμένες από τα "πρέπει" της εκπαίδευσης, περιμένουν να ελευθερωθούν για να ανακαλύψουν εκ νέου τον κόσμο. Αισθήσεις παγιδευμένες εναντιώνονται στον βραχά της ομοιομορφίας και της ανέκφραστης επανάληψης, φωνάζοντας απελπισμένα: "Σώπα δάσκαλε, ν' ακούσουμε το πουλί!"

Το σχολείο μέσα από πειθαρχικούς μηχανισμούς στην αρχιτεκτονική, την οργάνωση και τη λειτουργία του, οδηγεί μαθητές/ τριες σε συνθήκες εγκλεισμού που προσομοιάζουν με φυλακή.

Πλαστικό μπαλόνι σε σχήμα ματιού με μπλε κόρη και κόκκινους οπτικούς νευρώνες. Το μάτι δεμένο με δύο διάφανες πετονιές, παγιδευμένο στη μέση ενός σιδερένιου πλέγματος που σχηματίζει ένα τετράγωνο κλουβί, που σχεδόν αιωρείται, καθώς ακουμπά η μία του γωνία πάνω σ' ένα τριγωνικό μεταλλικό μαύρο κουτί με άνοιγμα στη μια πλευρά, σαν να θέλει να διαρρήξει τα δεσμά. Πώς θα το καταφέρει;

Νέες τεχνολογίες, εποπτικά μέσα! Το τέλειο άλλοθι για να καλυφθεί η γύμνια ενός σχολείου χωρίς φαντασία και δημιουργικότητα. Έλυσε το πρόβλημα ο υπολογιστής; Ποιο είναι το περιτύλιγμα και ποια η ουσία στην ηλεκτρονική μάθηση;

Τα εποπτικά μέσα στη διδασκαλία των σχολικών μαθημάτων προωθούν την παρατήρηση και την πολυαισθητηριακή επαφή με τη διδασκόμενη ύλη, διαδικασία που ενεργοποιεί τις αισθήσεις, καλλιεργεί τη φαντασία, ζωντανεύει τη διδασκαλία και μετατρέπει τον/την μαθητή/τρια από παθητικό/ή αποδέκτη/τρια σε ενεργητικό υποκείμενο μάθησης.

Προθήκες με οπτικοακουστικό εκπαιδευτικό υλικό προς σχολική χρήση. Πολλά από τα υλικά βρέθηκαν άθικτα μέσα σε κούτες επί χρόνια. Γιατί; Ανάμεσα στα εποπτικά όργανα βλέπουμε χάρτινες σακούλες μπεζ χρώματος, όπως επίσης και στις παλέτες. Τι να έχουν μέσα;

Από τάξη σε τάξη και από βαθμίδα σε βαθμίδα οι μαθητές/ τριες διαρκώς προσθέτουν νέες γνώσεις. Καμία και κανένας όμως δε σε ρώτησε τι θα ήθελες να μάθεις. Στην εκπαίδευσή σου δεν έχεις καμία συμβολή, απλώς τοποθετείς το ένα τούβλο γνώσης πάνω στο άλλο. Και τι έμεινε μετά από τόσα χρόνια; Ένας σωρός από τούβλα! Γνώση τυποποιημένη χωρίς ουσία.

Ο πολύγραφος ήταν αρχικά μία χειροκίνητη εκτυπωτική μηχανή που αργότερα έγινε ηλεκτρική. Στις αρχές του 20ου αιώνα αξιοποιήθηκε για την αναπαραγωγή σχολικών φυλλαδίων/ ασκήσεων. Πρόκειται για τον πρόδρομο των σημερινών φωτοτυπικών μηχανημάτων, τα οποία έκαναν την εμφάνισή τους στις Η.Π.Α. στα μέσα του 20ου αιώνα.

Πάνω σ' ένα παλιό φωτοτυπικό μηχάνημα είναι τοποθετημένα δελτία προόδου μαθητών, έντυπα διαγωνίσματα και ανάμεσά τους υπάρχουν τούβλα, σίδερα, σφικτήρες και εργαλεία οικοδομής για μέτρημα και ίσιωμα. Στο πάτωμα ένας κόκκινος κώνος προειδοποιεί: "Προσοχή, εδώ εκτελούνται έργα!"

Καθοδήγηση και χειραγώγηση ή άνοιγμα οριζόντων και εναλλακτικών διαδρομών; Η τηλεόραση, τα ποικίλα περιοδικά, οι υπολογιστές, οι κασέτες, τα βίντεο (τα Μ.Μ.Ε. έντυπα ή ηλεκτρονικά) συχνά μας χειραγωγούν, κατευθύνοντας τη σκέψη μας σε συγκεκριμένες επιλογές και νοηματοδοτήσεις. Από την άλλη, όμως, έχουν και τη δύναμη να μας ταξιδέψουν, οδηγώντας τις αισθήσεις και τις σκέψεις μας σε ανεξερεύνητα μονοπάτια.

Η τηλεόραση, οι βιντεοκασέτες και τα σχολικά περιοδικά αποτελούσαν ένα σημαντικό εποπτικό μέσο διδασκαλίας που προκαλούσε το ενδιαφέρον των μαθητών/ τριών. Η εκπαιδευτική τηλεόραση λειτούργησε συμπληρωματικά ως προς το αναλυτικό πρόγραμμα. Στην τελευταία τριακονταετία ο Η/ Υ την αντικατέστησε.

Πάνω σ' ένα θρανίο βρίσκεται τοποθετημένη μία παλιά εκπαιδευτική τηλεόραση. Ίσως από τις πρώτες που χρησιμοποιήθηκαν στα σχολεία. Στο κέντρο της οθόνης της αιωρείται το πρόπλασμα ενός ματιού. Γύρω από την τηλεόραση υπάρχει πληθώρα εποπτικών μέσων, εκπαιδευτικά περιοδικά, εποπτικοί πίνακες, προγράμματα της εκπαιδευτικής τηλεόρασης, βιντεοκασέτες. Ανάμεσά τους ξεπροβάλλουν προπλάσματα ματιών, μασελών και διαφόρων μεγεθών φωτογραφικοί φακοί. Πίσω στον τοίχο κρέμεται ένας ανατομικός πίνακας του ανθρώπινου σώματος σε φυσικό μέγεθος. Στη θέση του κεφαλιού βρίσκεται το πλαίσιο μιας μικρής οθόνης. Πώς και πόσο επηρεαζόμαστε από τα μέσα επικοινωνίας; Ποιος είναι ο ρόλος τους στο σχολείο; «Αυτός ο εξοπλισμός», αναφέρει ο C. Wright Mills, «είναι ο φακός της ανθρωπότητας μέσα από το οποίο βλέπουν οι άνθρωποι, το μέσο με το οποίο ερμηνεύουν και αναφέρονται σε αυτό που βλέπουν».

Η όραση είναι η κυρίαρχη αίσθηση, αλλά και η πιο "επιπόλαιη". Μας μαθαίνουν όλες και όλους να βλέπουμε και να ερμηνεύουμε με τον ίδιο τρόπο. Χρειαζόμαστε την παραστατικότητα της εποπτείας, αλλά παράλληλα και την ελευθερία, ώστε να βλέπουμε ανάλογα με τα βιώματα και τις εμπειρίες μας και να βλέπουμε επίσης εκείνα που δε φαίνονται.

Οι εικόνες ήταν από τα πρώτα εποπτικά μέσα που αξιοποιήθηκαν στη διδασκαλία ήδη από τα τέλη του 18ου αιώνα, καθώς αποτελούσαν το πιο εύχρηστο εποπτικό μέσο και ήταν εύκολο για τα σχολεία να το αποκτήσουν. Οι εικόνες θεωρείται ότι εμπλουτίζουν τις γνώσεις, καλλιεργούν την παιδική φαντασία, βοηθούν στην ανάπτυξη της παρατηρητικότητας, συμπληρώνουν με διάφορους τρόπους τη διδασκαλία. Κατά καιρούς όμως διατυπώθηκαν και διάφορες απόψεις ως προς την εισαγωγή και αξιοποίησή τους στο σχολείο αρχής γενομένης από τον Γερμανό παιδαγωγό W. Rein.

Πάνω σ' ένα ξύλινο πράσινο θρανίο βρίσκονται στοίβες από σχολικά τετράδια, βιβλία και μικρά προπλάσματα ανθρώπινου κορμού, τα οποία είναι πιεσμένα και σχεδόν συντεθλιμμένα κάτω από όργανα πίεσης, βαρίδια και δυναμόμετρα, που ξεκινούν να πιέζουν από πάνω προς τα κάτω. Ανάμεσα τους προβάλλουν δύο κόκκινοι πάτοι παπουτσιών σαν λαχανιασμένες γλώσσες. Πίσω στον τοίχο κρέμεται ένας σχολικός χάρτης του οφθαλμού και της οπτικής οδού. Μπροστά από το θρανίο, στο πάτωμα, είναι ακουμπισμένα τα εξαρτήματα μιας δορυφορικής κεραίας. Πάνω της είναι τοποθετημένος ένα φάκελος με εποπτικούς πίνακες και την επιγραφή στα γαλλικά «Enseignement par les yeux» (μάθηση μέσω των ματιών). Στο πλάι είναι μία μεγάλη υδρόγειος σφαίρα. Τι σημαίνουν όλα αυτά; Μάθηση μέσω της όρασης ή της φαντασίας; Οι εικόνες μας υποβάλλουν ή μας απελευθερώνουν τη σκέψη;

Εκπαιδευτικοί, μαθητές και μαθήτριες, βράζουν μαζί στο καζάνι της εκπαίδευσης. Η πρόκληση που ορθώνεται είναι ξεκάθαρη. Υπάρχουν δυνατότητες διαφυγής από την περιοριστική τελεολογία που έχει επιβληθεί ή θα υποκύψουμε μοιρολατρικά στις ηγεμονικές ιδεολογίες;

Το καζάνι αξιοποιήθηκε για την παρασκευή γευμάτων στα σχολεία για τα μαθητικά συσσίτια. Πρόκειται για έναν θεσμό που, λόγω των πολιτικών και κοινωνικών εξελίξεων, επιβλήθηκε σε πολλές χώρες ενισχύοντας τον προνοιακό χαρακτήρα του κράτους. Στην Ελλάδα το μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τον θεσμό αυτό άρχισε να εκδηλώνεται από το κράτος τη δεκαετία του 1930 και μετέπειτα κατά την περίοδο εφαρμογής του σχεδίου Μάρσαλ στην Ελλάδα.

Ένα μεγάλο παλιό καζάνι μαθητικού συσσιτίου είναι τοποθετημένο πάνω σε μία ξύλινη παλέτα. Κάτω από το μισάνοικτο καπάκι "ζεματίζονται" και "βράζουν" προπλάσματα ματιών, αυτιών και γνάθων. Έξω και δίπλα από το καζάνι βρίσκεται μια μεταλλική μέγγενη και ένα άσπρο ύφασμα με μπλε λεκέδες. Έτοιμα να αρπάξουν και να ρίξουν στο καζάνι το επόμενο "θήραμα". Όλο αυτό το θέαμα φαίνεται να βιντεοσκοπείται από μία κάμερα που είναι τοποθετημένη πάνω σε τρίποδο. Στον τοίχο, πίσω από την κάμερα, είναι κρεμασμένος ένας εποπτικός πίνακας με δύο παπαγάλους που παραπέμπουν στο χρόνιο πρόβλημα της αποστήθισης και της παπαγαλίας. Αναλογίσου, τι σημαίνουν αυτά;

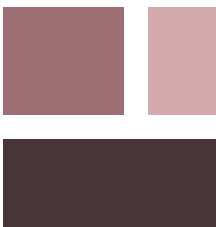
Σχολεία φλύαρα, "αλιεύουν" αυτιά και σώματα μαθητών/ τριών, υφαίνοντας γύρω τους ένα δίκτυ αόρατο. Βλέμματα παιδιών χαμένα στο κενό, γεμάτα πλήξη. Εκπαιδευτικοί-αυθεντίες, εγκλωβισμένοι σ' έναν λόγο άνευρο, αυτοματοποιημένο, κενό νοήματος, ανίκανο να εμπνεύσει. Η διδασκαλία είναι απλά μια μετάδοση πληροφοριών ή πρέπει να εμπνέει την "ερωτική" σχέση των νέων με τη γνώση;

Η δημιουργία του πρώτου σχολικού πίνακα εντοπίζεται γύρω στα 1800 στις Η.Π.Α. και τη Δυτική Ευρώπη. Λόγω του αυξημένου κόστους των υλικών, για τη διαδικασία της γραφής, αξιοποιήθηκαν ατομικά κομμάτια σχιστόλιθου. Αργότερα αναρτήθηκαν στους σχολικούς τοίχους μεγαλύτερα κομμάτια του ίδιου υλικού για τη διευκόλυνση των μαθητών/ τριών κι έτσι ξεκίνησε η ιδέα του μαυροπίνακα. Ειδικοί πίνακες χρησιμοποιήθηκαν τον 19ο αιώνα για τις ανάγκες τους αλληλοδιδασκτικού σχολείου στην Ελλάδα και την Ευρώπη.

Ένας μεγάλος μαυροπίνακας δεσπόζει πάνω σε μία ξύλινη βάση. Στην επιφάνειά του τοποθετημένα τρία μεγάλα προπλάσματα αυτιών σε τριγωνική διάταξη, παγιδευμένα σ' ένα δίκτυ ψαρά. Υπάρχει δυνατότητα διαφυγής; Το σχολείο μας επιβάλλει να ακούμε αυτά που εκείνο θέλει.

Το σχολείο τιμωρός γίνεται η αιχμή του δόρατος ενός πειθαρχικού συστήματος που κατασκευάζει πειθαρχημένες ζωές. Εγκαθιδρύει τον έλεγχο, εκμαιεύει τη συναίνεση και καθυποτάσσει το σώμα των μαθητών/ τριών. Το πνεύμα, όμως;

Οι ποινές προβλέπονταν από το κράτος και στόχευαν στην πειθαρχήση των μαθητών/τριών. Από τις πιο σημαντικές τιμωρίες ήταν η βέργα, τα χαστούκια, η υποχρεωτική νηστεία, ο εγκλεισμός, η γονυκλισία πάνω σε χαλίκια ή πυρηνές ελιάς, η ορθοστασία με ένα πόδι, καθώς και η αποστήθιση και η αντιγραφή κειμένου. Από τις αρχές τους 20ου αιώνα, με την εισαγωγή νέων παιδαγωγικών θεωριών, πληθαίνουν διεθνώς οι φωνές που επισημαίνουν τις αρνητικές συνέπειες των σωματικών τιμωριών. Στην παιδαγωγική βιβλιογραφία της Ελλάδας η χρήση της σωματικής ποινής θεωρούνταν έως και τα τέλη της δεκαετίας του 1970 ωφέλιμη σε συγκεκριμένες περιστάσεις.

Δύο χαμηλά ξύλινα πλαίσια περιέχουν κουκούτσια ελιάς και χαλίκια, εναπομείνασες μαρτυρίες μιας βάνουσης τιμωρίας. Ο/η τιμωρημένος/η μαθητής/τρια θα έπρεπε να γονατίσει μέχρι να ματώσει για να πάρει το μάθημά του/της. Φυσικά, τις περισσότερες φορές αυτό συνέβαινε με τη συμφωνία του/της γονέα, όπως υποδηλώνει το ομοίωμα ενός κομματιού κρέατος τυλιγμένο σε άσπρη γάζα. Κλείνεις τα μάτια και θυμάσαι τα λόγια από τον Καπετάν Μιχάλη του Νίκου Καζαντζάκη: «Δάσκαλε, το κρέας δικό σου, τα κόκκαλα δικά μου!»

Τα έμφυλα στερεότυπα γροθιά στο στομάχι μαθητών και μαθητριών. Ένιωσε να καταπιέζεσαι στο σχολείο λόγω του φύλου σου; Σκέψου τι σου είπαν, γιατί και πώς αντέδρασες. Μήπως θα πρέπει να αναστοχαστούμε για την ουσία του εκπαιδεύειν;

Από τις αρχές του 18ου αιώνα εκφράζονται έντονα οι πατριαρχικές αντιλήψεις που προωθούν μια διαφοροποιημένη εκπαίδευση ως προς τα φύλα. Έτσι, η γυναίκα προορίζεται για τον ιδιωτικό χώρο της οικογένειας και τους παραδοσιακούς ρόλους (μητέρα, σύζυγος, οικοδέσποινα) που απαιτούν μια διαφορετική εκπαίδευση. Οι αντιλήψεις αυτές για τη φύση και τον ρόλο των γυναικών αρχίζουν να αμφισβητούνται στα τέλη του 19ου αιώνα, όταν οι γυναίκες διεκδικούν δυναμικά πλέον το δικαίωμα στην εκπαίδευση, την εργασία και τη θέση τους στον δημόσιο χώρο. Σήμερα, η εκπαίδευση οφείλει να γίνει συμπεριληπτική ως προς τις έμφυλες ταυτότητες όλων των παιδιών.

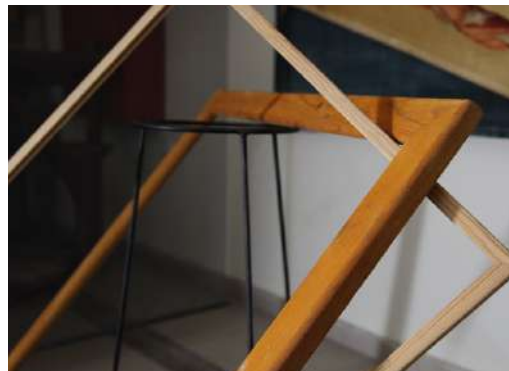
Πάνω σε μία κούκλα βιτρίνας φορεμένη μια σχολική ποδιά. Η κούκλα είναι τοποθετημένη σε ένα ξύλινο θρανίο. Αντί για κεφάλι έχει ένα ανοικτό βιβλίο με κανόνες. Από τον κορμό της είναι περασμένος ένας ιμάντας για την υποστήριξη σημαίας και ένα ζευγάρι λευκά γάντια. Στο πίσω θρανίο "κάθεται" μια φιγούρα μεταλλική με ένα πηλήκιο στη θέση του κεφαλιού. Μπροστά στο πρώτο θρανίο είναι κρεμασμένος ένας μικρός σχολικός χάρτης ανατομίας. Έμφυλη πρωτιά και "αριστεία". Με ποιο τίμημα;

Κόψε και πέτα ό,τι περισσεύει, ράψε και ίσιωσε το διαφορετικό.

Η εκπαίδευση ορίζει τα πρότυπα "κανονικότητας", απορρίπτοντας τις όποιες "στρεβλώσεις" που μπορούν να οδηγήσουν σε μια ιδιαίτερη ικανότητα, μια κλίση, μια μοναδική έφεση. Η πραγματική ομορφιά όμως της ανακάλυψης πολλές φορές κρύβεται στην ενικότητα, στην εξαίρεση, στην απόκλιση, στο "ολίσθημα".

Αναφορικά με τον διορισμό των εκπαιδευτικών το κράτος καθόριζε τα ισχύοντα πρότυπα περί "κανονικότητας". Το 1937 στα κριτήρια περί υγείας, σωματικής αρτιμέλειας και ευεξίας προστέθηκε το όριο του ύψους. Το 1943 καθορίστηκαν οι βασικές προϋποθέσεις «προς διορισμόν ικανών εκπαιδευτικών». Ως "μη ικανός" χαρακτηριζόταν εκείνος/η, που «παρουσίαζε δυσμορφίαν ή σωματικόν τι ελάττωμα ή οιονδήποτε νόσημα συνιστών λόγον ακαταλληλότητος αυτού δια το έργον του διδασκάλου και του παιδαγωγού ή εμφάνιζε ανωμαλίαν τινά εις τον προφορικό λόγο ή ήταν παράφρων». Ο/η εκπαιδευτικός μετά τον διορισμό του/της όφειλε πλέον να τηρεί απαρέγκλιτα το εκπαιδευτικό κανονιστικό πλαίσιο εντός και εκτός σχολείου.

Δύο ορθογώνια ξύλινα πλαίσια, το ένα πιο λεπτό, το άλλο πιο παχύ, προσπαθούν να εισβάλουν το ένα μέσα στο άλλο, στηριγμένα πάνω σ' ένα μεταλλικό τρίποδο. Στον τοίχο είναι κρεμασμένος ένας χάρτης του ανθρώπινου μυϊκού συστήματος. Όμως και αυτός βρίσκεται σε ανορθόδοξη θέση. Σαν να προσπαθεί να χωρέσει στο πλαίσιο. Κάποια στιγμή στο μέρος του στέρνου τοποθετείται ένα πληκτρολόγιο που συνδέεται με μία ηλεκτρική μπότα και ένα σύστημα επισκοπίου. Όλα αυτά είναι σύμβολα ελέγχου και μηχανικής υποστήριξης ενός συστήματος με ελάχιστες έως ανύπαρκτες επιλογές.

Ο/ η εκπαιδευτικός καλωδιωμένος/ η ως καλοκουρδισμένη μηχανή. Ποιος είναι όμως ο ρόλος του στο σύγχρονο σχολείο; Θα παραμείνει ένας παθητικός αναμεταδότης γνώσεων, πειθήνιο, χειραγωγούμενο όργανο του συστήματος ή θα γίνει ο οραματιστής που θα εμπνεύσει και θα καλλιεργήσει ένα δημοκρατικό ήθος, συμβάλλοντας στη χειραφέτηση των μαθητών/τριών του;

Ο/ η εκπαιδευτικός λειτουργεί ως "ιμάντας" μεταβίβασης των αποφάσεων του κράτους στο πλαίσιο άσκησης των διδακτικών και εκπαιδευτικών του/ της καθηκόντων, αναπαράγοντας έτσι τις ιεραρχικές σχέσεις εξουσίας στο σχολείο. Ο/ η ίδιος/ α γίνεται εντολοδότης/ τρια μιας αυστηρής πειθάρχησης προς τους/ τις μαθητές/ τριες και ταυτόχρονα εντολοδόχος ασφυκτικών δημοσιοϋπαλληλικών επιταγών.

Σε μια ξύλινη σχολική έδρα είναι τοποθετημένη μία παλιά γραφομηχανή. Πάνω της υπάρχει μία συσκευή ηχογράφησης και αναπαραγωγής του ήχου και πάνω σε εκείνη ισορροπεί το πρόπλασμα ενός ανθρώπινου σώματος με κορμό και κεφάλι. Φοράει ένα μαύρο γιλέκο και μεγάλα γυαλιά με θαμπούς φακούς που αλλοιώνουν την όραση. Από τα αυτιά ξεκινούν καλώδια που περνούν από τα μηχανήματα και καταλήγουν σ' ένα δοχείο, που χρησιμοποιούνταν για την απολύμανση εργαλείων. Τι "απολυμαίνει" τώρα; Ελευθερία λόγου, έκφρασης και πρωτοβουλιών ή έλεγχος και λογοκρισία; Αριστερά πάνω στην έδρα είναι ακουμπισμένο το πρόπλασμα ενός ανοικτού κρανίου. Μέσα του διακρίνονται μηχανισμοί ρολογιών και κουδουνιών σαν να θέλουμε να το κουρδίσουμε. Για ποιους λόγους; Δίπλα βρίσκεται άλλο ένα πρόπλασμα κρανίου που φοράει τεράστια γυαλιά. Μπορεί να δει καθαρά ή βλέπει όπως του επιβάλλεται; Πάνω από την εγκατάσταση αιωρείται μία ξύλινη βέργα, σαν δαμόκλειος σπάθη; Σε ποιανού/ ης το κεφάλι θα πέσει;

Ακόμα και τα θρανία εξεγείρονται!
"Η εκπαίδευση είναι δύναμη". Θα καταφέρει να πραγματώσει τον σκοπό της, να οδηγήσει τους ενοίκους της στην αμφισβήτηση και στη συνέχεια στην αναζήτηση και παραγωγή πολιτισμού που θα συμβάλλει στον εξανθρωπισμό των κοινωνιών ή θα αρκестεί μόνο στην αναπαραγωγή συνθηκών ανισότητας και εκμετάλλευσης;

Τα θρανία κατασκευάστηκαν για να διευκολύνουν τη γραφή και την ανάγνωση των μαθητών/ τριών. Κατά περιόδους υπήρξαν διαφορετικοί τύποι θρανίων (μονόεδρα, δίδεδρα, πολύεδρα, ξύλινα, μεταλλικά, κ.ά.) που αντιστοιχούσαν με τις διαφορετικές μεθόδους διδασκαλίας κυρίως στο πλαίσιο του αγγλοσαξονικού παραδείγματος. Με την εξέλιξη της παιδαγωγικής επιστήμης επαναπροσδιορίστηκε η κατασκευή, καθώς και η διάταξή τους στη σχολική αίθουσα.

Πράσινα ξύλινα θρανία στη σειρά, αλλά σε μία διαφορετική, μοναδική διάταξη, όρθια, κατακόρυφα. Είναι τα θρανία ή μήπως τα σώματα μαθητών και μαθητριών; Δίπλα στα όρθια θρανία βρίσκεται ακίνητη μια ανθρωπόμορφη φιγούρα. Το σώμα της είναι φτιαγμένο από ένα χαλασμένο ψυγείο αυτοκινήτου. Στη θέση του κεφαλιού ένα σχολικό ηλίκιο και περασμένη στο σώμα μία ζώνη για την υποστήριξη της σημαίας. Με ποιανού το μέρος θα πάει; Είναι αργά να ακολουθήσει την επανάσταση και να αμφισβητήσει τις ριζωμένες βαθιά μέσα μας αντιλήψεις;

Μόνο οι άνδρες πήραν μέρος στην ιστορία; Οι γυναίκες; Ποια ήταν η δράση τους; Πού είναι οι φωνές τους;

Σε γενικές γραμμές ο ρόλος των γυναικών κατά την Επανάσταση του 1821 ήταν αυτός που όριζε η εποχή τους. Οι γυναίκες παρέμεναν αθέατες στην ιστορία, αφού περιοριζόνταν στον ρόλο της μητέρας και της συζύγου. Στην πραγματικότητα, όμως, διαδραμάτισαν συχνά καθοριστικό ρόλο στον αγώνα, παίρνοντας μέρος στις μάχες, ενώ εμφύσησαν στα παιδιά τους την αγάπη για την πατρίδα. Ήδη από τη δεκαετία του 1970 η ιστορία των γυναικών και του φύλου αποτελεί δυναμικό ερευνητικό πεδίο.

Δύο πορträιτα της Μπουμπουλίνας. Πού μοιάζουν και πού διαφέρουν σε σχέση με αυτά των ηρώων; Γιατί πιστεύεις ότι τοποθετήθηκαν το ένα κανονικά και το άλλο ανάποδα;

Ο μαυροπίνακας, το μελανοδοχείο, η πένα, τοποθετημένα στο γραφείο, ήταν μερικά από τα εργαλεία/σύμβολα αυθεντίας, που καθόριζαν τον ειδικό χώρο γνώσης-εξουσίας του/της δασκάλου/ας που επιτηρεί, ελέγχει, "διαπλάθει" και καθυποτάσσει τους/τις μαθητές/τριες.

Είναι όλα ίσια; Είναι όλες και όλοι στη θέση τους; Προεξέχει κάποιος ή κάποια; Ισιώστε τον/την.

Πάνω στην επίσημη σκουρόχρωμη έδρα του/της δασκάλου/ας και στην καρέκλα πίσω υπάρχουν ακουμπι-σμένα εργαλεία ξυλουργικής, που χρησιμοποιούνταν παλαιότερα στο μάθημα της χειροτεχνίας (ξυλοκοπική). Γιατί, όμως, να βρίσκονται εδώ, ανάμεσα στα σημειωματάρια του/της εκπαιδευτικού, δίπλα στο κουδούνι, αλλά και στη θέση της πέννας και του μελανοδοχείου;

Σώματα κατατρεγμένα, ψάχνοντας μια νέα πατρίδα. Ματαιωμένες ζωές, φυλακίζονται σε τείχη που ορθώνονται ανεπαίσθητα γύρω τους και γύρω μας, περιορίζοντας ή καταργώντας τα ανθρώπινα δικαιώματα μαζί με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την ελευθερία. Ξεριζωμένα σώματα... στην ιστορία. Η συμμετοχική δημοκρατία σε μια πολυπολιτισμική σχολική τάξη είναι πραγματικότητα ή ουτοπία;

Ο Ερυθρός Σταυρός αποτελεί μη κυβερνητική οργάνωση που περιθάλπει και προστατεύει ανθρώπους που το έχουν ανάγκη και επίσης ασχολείται με ανθρωπιστικά ζητήματα, αλλά και φυσικές καταστροφές. Οι ιδέες του υιοθετήθηκαν στην Ευρώπη από το 1863 και στην Ελλάδα από το 1877. Ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός Νεότητας ιδρύθηκε το 1924 και εξέδιδε περιοδικό που διανέμονταν στα σχολεία.

Στο κέντρο της εγκατάστασης είναι κρεμασμένος ένας σχολικός χάρτης με το τίτλο «Οι άνθρωποι φυλαί»: Καυκασία (λευκή), Μογγολική (κίτρινη), Αιθιοπική (μαύρη), Αμερικανική (ερυθρά), Μαλαϊκή. Πόσα χρόνια το εκπαιδευτικό σύστημα διαιωνίζει στερεότυπες αντιλήψεις για τις ανθρώπινες φυλές και τα φύλα;

Μπροστά από τον χάρτη των ανθρώπων φυλών τέμνονται οχτώ ξύλινες βέργες. Δέκα μαύρες δερμάτινες ζώνες είναι σφικτά δεμένες και τις ενώνουν. Συμβολίζουν τον κλειστό χαρακτήρα της εθνοκεντρικής εκπαίδευσης. Όσο πιο πολύ "σφίγγουμε" τις ζώνες τόσο περισσότερο ορθώνονται "φράκτες" μέσα μας.

Την εγκατάσταση συμπληρώνουν τρία ξύλινα θρανία. Τι συμβολίζουν τα θρανία; Μήπως τα παιδιά μιας πολυπολιτισμικής τάξης; Πάνω στο κεντρικό αναποδογυρισμένο θρανίο βρίσκονται όργανα μουσικής διαφορετικών πολιτισμών, ανοικτά εγχειρίδια γεωγραφίας και σχολικοί άτλαντες που αναφέρονται σε άλλους πολιτισμούς και λαούς. Στη δεξιά πλευρά της εγκατάστασης είναι πεσμένος ένας κορμός δέντρου ξεριζωμένου. Από την αριστερή πλευρά της εγκατάστασης βρίσκεται ένα ξύλινο καβαλέτο. Πάνω του στερεώνεται μια καθραρισμένη αφίσα του Ερυθρού Σταυρού και δύο πορτοκαλί σωσίβια πλοίου. Στο πάτωμα γύρω από το καβαλέτο υπάρχουν θαλασσινά βότσαλα και πέτρες, χοντρά σκονιά βάρκα και ξεβρασμένα ξύλα. Ανάμεσά τους διακρίνεται ένα παιδικό κοριτσίστικο παπούτσι με ένα τσίγκινο ποτήρι και ένα πιάτο. Τι συμβολίζουν όλα αυτά τα αντικείμενα; Ποιος είναι ο ρόλος των θεσμών για τους "ναυαγούς" κάθε εποχής;

Αλήθεια, γιατί διάβαζες τόσα χρόνια στο σχολείο; Από ενδιαφέρον ή για τον βαθμό;

Η πλάκα ήταν φτιαγμένη κυρίως από σχιστόλιθο. Σε παλιότερες εποχές τις πλάκες τις ονόμαζαν και αβάκια ή πινακίδια. Σε κάποιες πλάκες υπήρχε μια τρύπα στο ξύλινο πλαίσιο από την οποία περνούσε ένας σπάγκος, όπου έδενε το κοντύλι και το σφουγγάρι. Με την εμφάνιση των τετραδίων στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1960 σταδιακά σταμάτησε η χρήση της.

Σχολείο της ουσιώδους επιβράβευσης ή της υποταγής; Επιβραβεύει ή όχι τις κριτικές φωνές των μαθητών/τριών; Επτά ξύλινα θρανία στη σειρά, το ένα πίσω από το άλλο. Πάνω τους ακουμπισμένες πλάκες με μικρά σφουγγάρια/γόμες. Σε κάθε θρανίο είναι τοποθετημένα δύο "χαρτάκια" δεμένα με γαλάζιους και ροζ φιόγκους. Μέσα τους κρύβουν ζάχαρη. Για ποιον λόγο; Ποιος, ποια ή ποιοι θέλουν να καλοπιάσουν τους μαθητές και τις μαθήτριες; Και με ποιο τίμημα;

Σώματα μουμιοποιημένα καταδικασμένα σε σιωπή. Σώματα καθηλωμένα σε προγράμματα σχολικά, μονότονα, άνευρα. Σχολεία μαυσωλεία, καταδικάζουν σε σιωπηλό μαρασμό την παιδική φαντασία, συνιστούν τελικά κτερίσματα του χαμένου παιδικού κόσμου. Λίγη γυμναστική, λίγη ζωγραφική, λίγη μουσική, ψήγματα χαράς, μιας ατέρμονης μηχανιστικής σχολικής καθημερινότητας.

Οι ατέρμονες εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούσαν στον εκσυγχρονισμό του εκπαιδευτικού συστήματος παρέμειναν ημιτελείς προσπάθειες, διαιωνίζοντας ένα εκπαιδευτικό σύστημα που εξακολουθεί να δίνει έμφαση στην τυπολατρία και στην άκαμπτη και φορμαλιστική ρύθμιση της διδασκόμενης ύλης.

Πάνω σε ξύλινο βάθρο είναι τοποθετημένη μία παλιά έδρα. Αριστερά και δεξιά δύο μαύρες ραπτομηχανές. Ανάμεσά τους, απλωμένη η ελληνική σημαία και πάνω της μία ξηλωμένη δερμάτινη μαύρη σχολική τσάντα. "Ράβε, ξήλωνε!" Στο ξύλινο βάθρο βρίσκονται αντικείμενα από τα καλλιτεχνικά μαθήματα, παιχνίδια της αυλής και του ελεύθερου χρόνου. Ανάμεσα σε βιβλία ικνογραφίας και εικαστικών βλέπουμε έργα ξυλογλυπτικής, βόλους σ' ένα κουτάκι, σβούρες και άλμπουμ με συλλογές γραμματοσήμων. Στον τοίχο πίσω από ένα αραχνούφαντο, διάφανο πανί διακρίνεται ένα σάβανο με τη μορφή χάρτινης φιγούρας. Τι αντιπροσωπεύει; Δίπλα το ανοικτό πιάνο, ταλαιπωρημένο, όχι μόνο από τη χρήση και από τα χρόνια, αλλά και από την αδιαφορία; Με τι μοιάζει; Τι σου θυμίζει;

40 (Αγκιστρωμένα σώματα.)

Εκπαιδευτικοί, μαθητές και μαθήτριες παγιδευμένοι σε μια διδασκαλία που αναπαράγει στερεότυπα και αναχρονισμούς, **προσηλωμένη σε μια παρωχημένη περί έθνους αντίληψη.**

Σύμφωνα με το χριστιανικό σύστημα χρονολόγησης (π.Χ. και μ.Χ.) ο τρόπος υπολογισμού των ημερομηνιών βασίζεται στη γέννηση του Ιησού Χριστού. Την ίδια στιγμή έχουν εισαχθεί σε διάφορες χώρες και άλλα αποδεκτά συστήματα χρονολόγησης που δεν έχουν θρησκευτικό υπόβαθρο στο πλαίσιο μιας διαπολιτισμικής συναντίληψης των επιστημών.

Μέσα σε προθήκες από πλεξιγκλάς είναι τοποθετημένα παλιά βιβλία θρησκευτικού περιεχομένου. Ήταν εκείνα που χρησιμοποιήθηκαν για εκμάθηση γραφής και ανάγνωσης, όταν δεν υπήρχαν αναγνωστικά. Ανάμεσά τους μεγάλοι μεταλλικοί συνδετήρες, συρραπτικά, αποσυρραπτικά και μεγάλες σφραγίδες. Προς τι η χρήση τους; Πίσω στον τοίχο ένας εποπτικός πίνακας με σημαντικές ιστορικές χρονολογίες από την αρχαιότητα έως την άλωση της Κωνσταντινούπολης με βάση το χριστιανικό χρονολογικό σύστημα που εξακολουθεί να ισχύει σε πολλές δυτικές χώρες παρά την άρση των θρησκευτικών διακρίσεων. Πάνω από τις προθήκες το χέρι κρατάει ένα σχοινί, που καταλήγει σε μια "κουλούρα", εργαλείο των παλιών ψαράδων, που το χρησιμοποιούσαν για να ξεσκαλώνουν τα πιασμένα στον βυθό δίχτυα τους. Εκπαιδευτικοί, μαθητές και μαθήτριες παγιδευμένοι/ες σε μια διδασκαλία της ιστορίας, που αναπαράγει στερεότυπα και αναχρονισμούς, προσηλωμένη σταθερά σε ένα ενθικιστικό αφήγημα του ελληνικού έθνους. Πώς μπορούμε να "ξεσκαλώσουμε" τις προκαταλήψεις μας;

Γι' αυτήν τη σόμπα κάθε παιδί έφερνε στο σχολείο από ένα ξύλο τη βδομάδα. Πράξη συλλογικότητας. Μπορούμε να αναγεννήσουμε την εκπαίδευση με καύσιμη ύλη την ελευθερία, τη δημοκρατία, τη δημιουργικότητα, τον διάλογο, την κριτική συνειδητοποίηση, τη χαρά;

Η ξυλόσομπα αποτελούσε το μοναδικό μέσο θέρμανσης των σχολικών αιθουσών σε σχολικά κτήρια, τα οποία παρουσίαζαν ατέλειες. Το 1930 υλοποιήθηκε μία από τις σημαντικότερες κρατικές παρεμβάσεις ανέγερσης σχολικών κτηρίων.

Υπάρχει ελπίδα αναγέννησης του σχολείου μέσα από τις στάχτες του; Μία παλιά σχολική σόμπα αποτελεί το κεντρικό αντικείμενο της εγκατάστασης. Στο κάτω μέρος, μπροστά από το πορτάκι μέσα στην κάμινο, τοποθετημένο ένα ρόδι, σύμβολο καλοτυχίας, συμφιλίωσης και γονιμότητας. Ένα χέρι φαίνεται πως ζητάει βοήθεια πριν καθεί για πάντα. Ποιος ή ποια θα απλώσει χέρι βοήθειας;

Μαθητές/ τρεις μαθαίνουν να εργάζονται ομαδοσυνεργατικά, ανακαλύπτουν τη χαρά της μάθησης. Εφηβικά σώματα ενεργά, βλέμματα ανήσυχα, αισθήσεις κινητοποιημένες, εξορκίζουν τη μαθητική πλήξη, παίζοντας και ανοίγοντας παράθυρα σε πραγματικά περιβάλλοντα μάθησης με στόχο την επίλυση ρεαλιστικών προβλημάτων με τη μεσολάβηση συμβατικών ή τεχνολογικών μέσων.

Το σχοινάκι ήταν αρχικά ένα από τα παιχνίδια που έπαιζαν τα κορίτσια τα σχολικά διαλείμματα και χρονολογείται γύρω στον 19ο αιώνα. Πρόκειται για ένα παιχνίδι που καλλιεργεί τις κινητικές δεξιότητες, αλλά και τη φαντασία και σήμερα παίζεται από όλα τα παιδιά. Δύο παιδιά γυρνάνε το σχοινάκι, κάνοντας "καμάρες", ενώ τα υπόλοιπα παιδιά πηδούν, προσπαθώντας να μην μπερδευτούν σε αυτό. Όποιο παιδί μπερδευτεί στο σχοινάκι, χάνει.

Πέντε ξύλινα, πράσινα θρανία, όρθια, μια ομάδα. Φαίνονται ακουμπισμένα μπροστά από ένα ψηλό καβαλέτο. Η ομάδα είναι "δεμένη" γύρω-γύρω με το γνωστό σχοινάκι που παίζουν τα παιδιά στο διάλειμμα, το οποίο καταλήγει σε μία σιδερένια άγκυρα. Πάνω στα θρανία είναι τοποθετημένα δύο κόκκινα μήλα, το ένα πιο ψηλά και το άλλο πιο χαμηλά. Ένα τρίτο μήλο βρίσκεται στη μέση ενός άδειου ορθογώνιου ξύλινου κάδρου. Ένα μεγαλύτερο ορθογώνιο άδειο ξύλινο κάδρο κρέμεται ανάμεσα στην ομάδα των θρανίων. Τι συμβολίζει το μήλο; Αναλογίσου...

(Εξωτερικές εγκαταστάσεις ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟΥ.....)

Σε καλεί η διοίκηση του σχολείου για να ζητήσει και να συζητήσει την άποψή σου πάνω σε οποιοδήποτε θέμα; Συμμετείχες στη λήψη αποφάσεων για ζητήματα που σε αφορούν; Πολλές φορές όμως ούτε οι εκπαιδευτικοί γνωρίζουν τις αποφάσεις. Εκτελούν εντολές άνωθεν.

Το ζεμπίλι είναι ένας μεγάλος σάκος, συνήθως από δέρμα ή ελαστικό υλικό, με μεγάλο στόμιο και δύο χειρολαβές, που χρησιμεύει στη μεταφορά οικοδομικών υλικών. Χρησιμοποιήθηκε στα σχολεία για τη διευκόλυνση μεταφοράς μπαζών ή σε εργασίες κηπουρικής υπό την επίβλεψη των εκπαιδευτικών που ήθελαν να ελέγχουν όλες τις σχολικές δραστηριότητες.

Η εκπαίδευση δε θα αλλάξει ποτέ χωρίς να συμμετέχουν στο νέο οικοδόμημα όλοι και όλες οι ένοικοι του σχολείου (μαθητές/ τριες, εκπαιδευτικοί, γονείς, διοικητικό/ τεχνικό προσωπικό, κοινότητα). Αυτό προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, μια παιδαγωγική διαδικασία και μια ηγεσία που θα λειτουργεί δημοκρατικά, συμπεριληπτικά και συμμετοχικά. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να είναι σε θέση να γκρεμίσει όλα τα στεγανά του σχολείου. Μια πολυεπίπεδη και αντισυμβατική εκπαιδευτική δημιουργία ανοικτή στην κοινωνία.

Θυμάσαι τις απαντήσεις που έδινες λίγο καιρό μετά από ένα διαγώνισμα; Σκέφτηκες αν αυτά που μαθαίνεις θα σε βοηθήσουν στη ζωή σου. **Αν όχι, τι μάθαινες τόσα χρόνια;**

Οι θεοί είχαν καταδικάσει τον Σίσυφο να σπρώχνει ασταμάτητα έναν βράχο μέχρι την κορυφή ενός βουνού, απ' όπου η πέτρα κατρακυλούσε από το ίδιο της το βάρος. Η κατάρα του Σίσυφου αποδεικνύει ότι δεν υπάρχει πιο φοβερή τιμωρία από τον εξαναγκασμό του ανθρώπου στο διηνεκές. Παράλληλα, όμως, ενέχει και μία πρόκληση, καθώς κάθε νέα προσπάθεια υποκρύπτει και την ελπίδα της αλλαγής.

Στοιβαγμένα σώματα-στοιβαγμένες ψυχές μαθητών/ τριών. Σε ένα περιβάλλον που τα παιδιά αντιμετωπίζονται και συμπεριφέρονται σαν αγέλη. Οι εκπαιδευτικοί τα ταΐζουν με την ίδια αναμασημένη τροφή/ γνώση, που συχνά τους είναι άχρηστη. Η συσσωρευμένη αυτή γνώση μοιάζει με βαρέλι χωρίς πάτο, χωρίς καμία ουσιαστική επίδραση στον άνθρωπο. Η κατάρα του Σίσυφου μας κατατρέχει!

Με αφορμή το έργο του χιλιανού συγγραφέα και ποιητή Αλεχάντρο Σάμπρα "Τέστ Δεξιοτήτων", όπου καυτηριάζει το εκπαιδευτικό σύστημα στη χώρα του, αναπτύχθηκε η εγκατάσταση με τις φωτεινές οθόνες που επιδιώκει να αλληλεπιδράσει με τους/ τις περαστικούς.

Το "Τέστ Δεξιοτήτων" είναι ένα βιβλίο του Χιλιανού συγγραφέα A. Zambrá, ο οποίος δημιούργησε ένα λογοτεχνικό έργο που βασίστηκε στα τεστ πολλαπλών επιλογών που χρησιμοποιούνταν συστηματικά στις εξετάσεις για την εισαγωγή των μαθητών/ τριών στα πανεπιστήμια της Χιλής. Ο/ η αναγνώστης/ τρια εκπαιδεύεται κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης και συχνά καλείται να ασκήσει κριτική σε όσα διαβάζει.

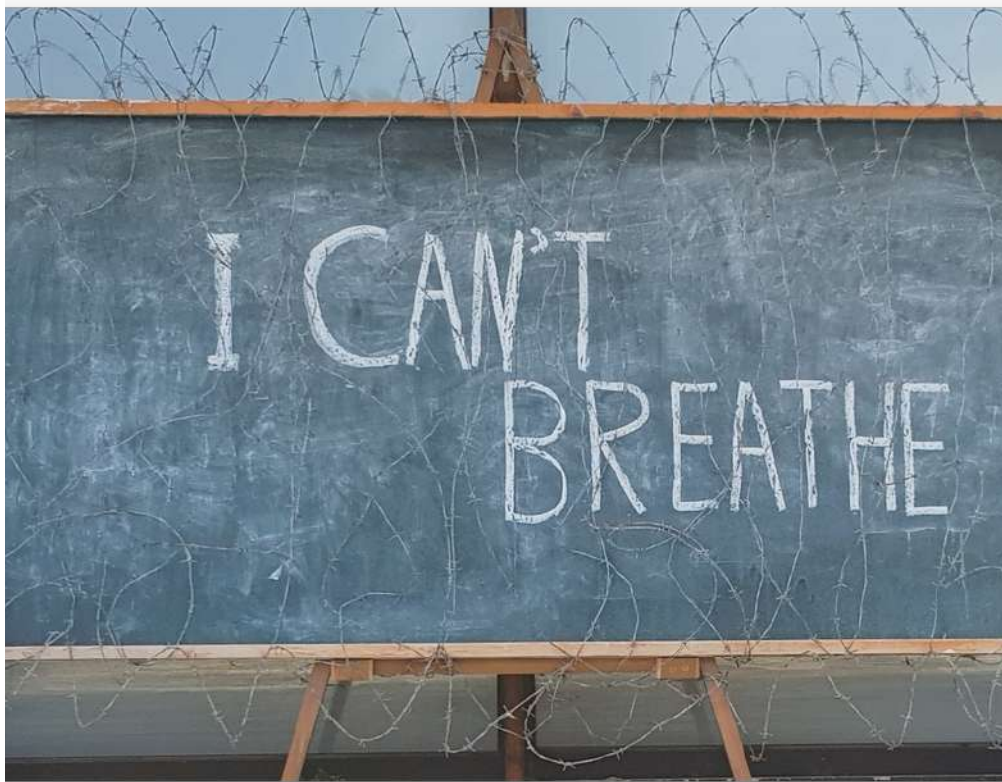
Τα ζητήματα της εκπαίδευσης οφείλουν να απασχολούν ολόκληρη την κοινωνία. Αρκεί μια καυστική ερώτηση προς τους/ τις περαστικούς του Μουσείου του Πεζοδρομίου (γονείς, εκπαιδευτικοί, μαθητές/ τριες, το ευρύτερο κοινό) για να προβληματιστούν γύρω από τα τρωτά του εκπαιδευτικού συστήματος, τα αδιέξοδα και τις παθογένειές του. Πολύ περισσότερο, όμως, ένα τέτοιος προβληματισμός και διάλογος επιχειρεί να δώσει φωνή, στις σιωπηρές παραδοχές και θεωρούμενες ως δεδομένες κοινές αλήθειες, που μέχρι πρότινος ήταν αδύνατον να συζητηθούν, να εκφωνηθούν και να τεθούν σε δημόσια διαβούλευση.

Τι ήταν αυτό που σε άγχωνε περισσότερο στις εξετάσεις; Μπορείς να προτείνεις έναν τρόπο εξέτασης που δε θα σε καταπιέζει, αλλά θα σε βοηθάει να συνεργάζεσαι με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριες σου; **Συζήτησέ τα όλα αυτά με τους/ τις δασκάλους/ ες σου.**

Η σιδερόφρακτη πόρτα του σχολικού κτηρίου οριοθετεί τον χώρο του σχολείου σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο. Το σχολείο καθίσταται περικλειστο ίδρυμα που διαπλάθει την παιδική ηλικία μέσω του εγκλεισμού και της επιτήρησης. Αυτή η πρακτική σχολικού εγκλεισμού εγγράφεται στο πλαίσιο της ιδρυματικής πρακτικής που γενικεύτηκε στην Ευρώπη κατά τον 18ο και 19ο αιώνα με την οργάνωση των πειθαρχικών ιδρυμάτων.

Πεπαλαιωμένες μέθοδοι διδασκαλίας για την απόκτηση στείρων γνώσεων στο σχολείο. Με αυτό τον τρόπο αφαιρείται από τα παιδιά οποιαδήποτε δημιουργικότητα ή δυνατότητα κριτικής πάνω σε ό,τι μαθαίνουν. Την παραπάνω αποστειρωμένη εκπαιδευτική διαδικασία σφραγίζει η εξέταση, επίσης τυποποιημένη (multiple choice) για λόγους ευκολίας και ελέγχου των επιδόσεων, την οποία ακολουθεί η βαθμολόγηση/ κατάταξη των μαθητών και μαθητριών σε βαθμίδες και αξιολογικές σειρές από την πρώτη μέρα που πηγαίνουν στο σχολείο και ανοίγει η μεγάλη σιδερένια βαριά πόρτα για να τα δεχτεί.

I CAN'T BREATHE! I CAN'T BREATHE! Και μετά σιγή. Σπάσε τη σιωπή σου και φώναξε για ό,τι σε καταπιέζει στο σχολείο και την κοινωνία.

Το Μουσείο του Πεζοδρομίου σε διάλογο με την κοινωνία γύρω από επίκαιρα κοινωνικά, πολιτικά και εκπαιδευτικά ζητήματα.

Ένας παλιός ξύλινος σχολικός πίνακας κυκλωμένος με συρματοπλέγμα, όπως ακριβώς είναι και η εκπαίδευση που παρέχεται στους νέους και τις νέες διαχρονικά: απρόσωπη, μετωπική, εξεταστική, τιμωρητική, ανταγωνιστική, γνωσιοκεντρική και εθνοκεντρική. Ο συρματοφρακτός πίνακας συμβολίζει τα εμπόδια που το ίδιο το σχολείο θέτει στην ελεύθερη μόρφωση των μαθητών/τριών και ιδίως των πιο καταπιεσμένων.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Glesne, C. (2018). *Η ποιοτική έρευνα. Οδηγός για νέους επιστήμονες* (Γ. Α. Κουλαουζίδης, Μετάφρ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Γληνός, Δ. (1925). *Ένας άταφος νεκρός. Μελέτες για το εκπαιδευτικό μας σύστημα*. Αθήνα: Α.Ι. Ράλλης.

Δημαράς, Α. (2013). *Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης. Το "ανακοπτόμενο άλμα": Τάσεις και αντιστάσεις στην ελληνική εκπαίδευση 1833-2000*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Foucault, M. (1989). *Επιτήρηση και τιμωρία. Η γέννηση της φυλακής* (Κ. Χατζηδήμου & Ι. Ράλλη, Μετάφρ.). Αθήνα: Ράππα.

Freire, P. (1972). *Pedagogy of the oppressed* (6th eds.) New York: Herder and Herder.

Hooper-Greenhill, E. (2020). *Museums and the interpretation of visual culture*. Routledge.

Κόκκινος, Γ. (1998). *Από την ιστορία στις ιστορίες. Προσεγγίσεις στην ιστορία της ιστοριογραφίας, την επιστημολογία και τη διδακτική της ιστορίας*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.

Leavy, P. (2009). *Method Meets Art: Arts-Based Research Practice*. Guilford.

Μπουζάκης, Σ. (2003). *Νεοελληνική εκπαίδευση (1821-1998): εξαρτημένη ανάπτυξη* (5η έκδοση συμπληρωμένη). Αθήνα: Gutenberg.

Σολομών, Ι. (1992). *Εξουσία και τάξη στο νεοελληνικό σχολείο. Μια τυπολογία των σχολικών χώρων και πρακτικών 1820-1900*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Van Saaze, V. (2013). *Installation art and the museum: presentation and conservation of changing artworks*. Amsterdam University Press.

Χουρδάκης, Α. (2011). *Παιδεία στην Κρητική Πολιτεία (1898-1913)* (2η βελτιωμένη έκδοση). Αθήνα: Gutenberg.

Χουρδάκης, Α. (2020). Κριτικο-Πραξιακή Παιδαγωγική. Σκέψεις από την εμπειρία του Π.Μ.Σ. για την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στο Π.Τ.Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Κρήτης. *Επιστήμες Αγωγής, Θεματικό Τεύχος*, σσ. 100-130

